

L'esquirollet de Vallibona

AGOST 2020

Nº 13

PORTAVEU DE L'ASSOCIACIÓ CULTURAL "AMICS DE VALLIBONA"

"Santi" Meseguer, un merescut Esquiroler de l'any 2019

Any de pandèmia: Som gent responsable i ens sabem cuidar

Sant Antoni, alegria, festa i tradició

El dia de l'aigua

De Vinaròs a Vallibona, a peu

Reines, dames i autoritats en les passades festes

Premi per al balcó de Tere

Edita:

Associació Cultural "Amics de Vallibona"

Director:

J. Emili Fonollosa Antolí

Junta Directiva de l'Associació:**President:**

Salvador Oliver Foix

Vicepresident:

J. Emili Fonollosa Antolí

Secretari:

Francisco Jiménez Llaveró

Tresorer:

Vicente Pla Prades

Vocals:

Francisco Vives Pitarch
Juan Serret Meseguer
Francisco Roca Boquera
Juana Meseguer Meseguer
José Vte. Serret Meseguer
Angel Castejón Gómez
Susana Ribes Lluch
Juan Ramón Segura Mestre

Fotografies:

J.Manuel Serret, Col·lectiu Avinsilona, Jordi Fonollosa, Laia Guillem i J. Emili Fonollosa.

Disseny capçalera: Joan Callergues**Maquetació:** José Carlos Adell Amela**Imprimeix:**

A.G. Castell Impresores, S.L. – Vinaròs.

Dipòsit Legal: CS-258-2008

S'autoritza la reproducció, sense fins comercials, dels continguts d'aquesta revista amb l'obligació d'anunciar el seu origen.
Esta revista està disponible en format PDF a www.vallibona.net.

Revista gratuïta.

La revista no es fa responsable de les opinions de les col·laboracions.
e-mail: webmaster@vallibona.net

EN AGRAÏMENT ALS VALLIBONENCS QUE APROPEN EL POBLE ALS QUI ARA NO PODEN ANAR

Salvador Oliver, abril-maig 2020

Són temps de pandèmia, quan la majoria de la gent estem confinada a les cases sense poder eixir i tindre llibertat de moviment fora d'elles; temps de pensaments i llargues reflexions; de recordar tantes i tantes coses i persones.

Els que estimem el poble de Vallibona i no som nascuts allí, ens considerem d'adopció i ara l'enyorem molt perquè sempre és un goig i una festa anar-hi. Voldria donar les gràcies a tots aquells que estan allí i que ens tenen en el record enviant-nos imatges del nostre estimat poble. Entre ells, Jesús Querol Mestre que, des de la terrassa de casa, va deixant per a la història, el cor i els ulls del seu extens grup d'amics que no podem estar, imatges precioses -ara encara més- de Vallibona. Fotos, vídeos i tantes coses que fan que ens sentim prop, encara que en realitat estem lluny. Gràcies Jesús.

També a J.Manuel Serret Jovaní "Manuelet" que tots els dies, ben prompte cada matí, penja a les xarxes tantes coses boniques que fan que tinguéssim Vallibona més prop i més encara en el record. Com no, també a Juanjo Palomo per la informació que ens dóna i que juntament amb Santi i Andrés cuiden tant bé del poble. Segurament, hi haurà més gent per agrair moltíssimes coses. Deixeu-me considerar representant de tots aquells absents que estimen Vallibona, per donar en nom de tots les gràcies a tots que ens tenen presents i que fan que Vallibona estiga més prop nostre i de les nostres vides. Gràcies amics!!!!

Prompte costarà menys arribar a Vallibona per la N-232

Fotografia poc usual i vista a Vallibona, només es pot fer cada 7 anys, quan toca rogativa. La Mare de Déu i el pendó de la Mare de Déu de la Font de Pena-roja que va estar encara a Vallibona fins al 15 d'agost.

El vallibonenc Meseguer i Costa com Arquebisbe de Granada l'any 1913 coronant la Mare de Déu

Els bombers de la Diputació de Castelló, fent neteja pel poble durant l'estat d'alarma

ACTIVITATS D'AMICS DE VALLIBONA

Emili Fonollosa

ESQUIROLET N° 12

El primer dia de festes, divendres 2 d'agost, de tarda, les antigues escoles van acollir la presentació del número corresponent al 2019 de la revista L'Esquirollet de Vallibona. En principi es va valorar el fet de portar ja dotze anys fent aquesta publicació, amb 32 pàgines, que no inclou cap publicitat i és totalment gratuïta tant per a socis de l'entitat com que a qualsevol interessat. Així ho va comentar el president de l'associació Salvador Oliver.

La revista en aquesta ocasió ha tingut la dificultat econòmica de la falta de subvenció que habitualment atorgava la Diputació Provincial a "Amics de Vallibona" com a entitat cultural. Oliver va destacar a més que cada any és més difícil aconseguir subvencions com aquestes. Tanmateix, el notable augment del nombre de socis en l'últim any i les ganades per no perdre una publicació que molts la consideren imprescindible cada estiu ha fet que, de nou, s'haja pogut imprimir amb les característiques dels últims anys.

Com a més va voler ressaltar el coordinador de la revista, també ha estat possible perdurar en el temps per l'interès de diversos vallibonencs, a més dels col·lectius del poble i l'Ajuntament, als qual els agrada de forma desinteressada recordar i recuperar la història i tradicions vallibonenques i deixar constància de l'evolució de Vallibona any rere any. Per tant, a tots ells i una vegada més se'ls van donar les gràcies en aquesta presentació a la qual assistí l'alcalde Juanjo Palomo i els regidors de la corporació. Es va voler esmentar especialment Paco Vives, Armand Sarinyena, Jordi Fonollosa, Carme Mestre, Javier Ortí i José Manuel Serret per les seues especials col·laboracions.

A l'igual que els números anteriors, també es va fer tota a color, la qual cosa ha estat possible per la bona predisposició de la impremta Castell i el seu maquetador José Carlos Adell Amela.

Al número 12 se li va voler donar especial relleu a la rogativa a Pena-roja de Tastavins celebrada el 18 de maig. Així se'n feia un ampli resum dels actes, s'inclouïen diversos articles de Paco Vives i hi havia una extensa selecció de fotografies. Tanta extensió ocupava la rogativa que va ser necessari reduir la quantitat d'imatges d'altres temes, retallar alguns textos i prescindir de contingut considerat menys rellevant.

"L'Esquirollet" número 12, dedicava com sempre diverses pàgines a les activitats de l'associació, com el premi Esquiroler de l'any 2018 que va recaure en els últims masovers. També es resumien les notícies diverses que s'havien anat produint des de finals del juliol de 2018.

Durant la presentació es demanà als assistents que siguin crítics amb la revista, apuntant allò que els sembla malament o millorable i també se'ls animà a què aportaren qualsevol cosa ja que l'Esquirollet 2020 ja havia començat a preparar-se, confiant en què es puga editar també, tot i les retallades en les ajudes.

Els integrants de l'associació van anar repartint la revista més tard i en dies posteriors entre els socis preferentment, però també entre els qui no ho són ja que la revista s'entén com un servei per a tota la població. Alhora que es presentava la revista, es penjava en format digital a la web de l'associació, descarregable en format pdf. A www.vallibona.net també estan tots els números anteriors.

HIMNE I GOJOS

En la romeria a Sant Domingo, l'associació va repartir l'Himne a Sant Domingo patró de Vallibona. A més de la lletra, composta per mossèn Blai Boix el 1900, també estava la partitura de la música creada pel beat mossèn Josep M. Peris. A l'altra banda del full, estaven també els gojos al patró.

"Amics de Vallibona" per altra banda tampoc no va faltar a la romeria de Santa Àgueda. Així, va col·laborar en la preparació de l'esmorzar amb què sempre obsequia als romeus el concessionari Citroën (Grupo Castejón) de Vinaròs i va repartir entre els presents a la missa els gojos de la patrona vallibonenca. En la missa del beat Maties Cardona també es repartiren els gojos per part de la nostra associació.

CONCURSOS DE FANALETES I DE BALCONS

El dia de la vespra de la Mare de Déu d'Agost, participació

important com sempre d'"Amics de Vallibona". A mig matí es van anar repartint als xiquets i xiquetes del poble els melons de moro amb els quals confeccionar els tradicionals fanalets de cara a la processó de les torxes. "Amics de Vallibona" comprà vora un centenar de melons i en va haver-hi per a

tots perquè fins i tot en van sobrar. Les torxes que repartí la parròquia i els fanalets, amb els ciris encesos dins, donaren eixa acostumada solemnitat a la processó que es va fer pel recorregut habitual. Durant la processó, diversos balcons estaven engalanats; de nou vam organitzar el concurs que en aquesta vegada va ser guanyat pel balcó de Tere i Federico; Tere va arreplegar amb molta satisfacció el corresponent guardó. Tothom la va felicitar i ella amb orgull es va fer les fotos per a la nostra revista amb el seu elegant balcó, situat dalt del consultori mèdic.

Com que el concurs de fanalets no tenia primer guanyador, per a tots els que participaren l'associació els va donar una bossa de llepolies i també n'hi hagué per a reines, dames i festers.

ESQUIROLER 2019 A SANTI MESEGUER

El dia de la Mare de Déu, per seguir el costum i aprofitar un acte tan solemne de la missa major d'eixe dia tan important per a l'Església, vam fer el lliurament de la distinció de l'Esquiroler de l'any 2019. Aquesta vegada l'associació va decidir que havia de recaure en Santiago Meseguer, que actualment és primer tinent d'alcalde de l'Ajuntament. El president de l'associació Salvador Oliver va llegir el text, escrit per mossén Paco Vives,

que es recull en el pergami emmarcat que l'acredita com l'Esquiroler del 2019. El text destaca entre altres coses que "Santi", com tothom el coneix, va ser l'impulsor l'any 1985 amb un grup d'amics del reviscolament de les festes vallibonenques. Oliver va remarcar que és una persona que "fa possible que

al poble tot funcione, no solament durant els dies d'estiu amb tanta gent, "en silenci i de forma generosa fa possible que tot vaja bé".

"Santi", visiblement emocionat, va voler dedicar el guardó en especial a la seua família, però també als amics i a tota la gent de Vallibona. "Cal que seguiscen havent comissions de festes perquè el poble vaja cap amunt... ja porto 12 anys en la corporació municipal, ha sigut un honor per a mi servir al poble, que és lo principal" va dir acabant amb el crit de "Viva Vallibona".

L'alcalde Juanjo Palomo va tancar l'acte, amb un parlament també emocionat perquè va fer palés l'extraordinària estima que té al premiat. Palomo va dir que "són 12 anys treballant junts amb Santi a l'ajuntament... és un amic de qui cal destacar no només la seua tasca a la ajuntament, sinó la seua vitalitat, optimisme, la capacitat de superació davant les dificultats dins i fora de l'ajuntament i sobretot que és una persona vital, responsable i alegre".

A més, va agrair a "Amics de Vallibona" i la resta d'associacions culturals de Vallibona la seua implicació i dedicació. No va oblidar destacar la tasca de la Comissió de Festes 2019 i felicitar-la per l'èxit aconseguit.

Per altra banda, de nou un bon nombre de balcons del nostre poble durant les festes lluïren les banderoles de colors que va confeccionar l'associació anys enrere.

A Ràdio Ulldecona van parlar de la nostra revista

PÀGINA WEB

Durant el mes d'agost ja es van anar penjant vídeos i fotos de les activitats festives d'eixe mes a la nostra pàgina web, www.vallibona.net la qual es podia actualitzar des de Vallibona gràcies al suport tècnic de l'Ajuntament. A la pàgina web es poden descarregar en format pdf tots els números de "L'Esquirollet". A més, es poden veure tots els continguts inclosos des que es va crear el 1999 ja que no se'n lleva cap, tot i ocupar cada vegada més espai, gràcies a la gentilesa de l'empresa informàtica vinarossenca Visionwin Software, S.L.

El nostre maquetador, preparant la revista 2020

TEMPS DE CORONAVIRUS

JUANJO PALOMO: "A LOS PUEBLOS PEQUEÑOS, LA PANDEMIA TAMBIÉN NOS HA CAMBIADO LA VIDA"

Emili Fonollosa

"Aunque pueda parecer que en las poblaciones pequeñas el confinamiento no se note tanto porque somos pocos los vecinos, también esta situación nos ha cambiado la vida" decía durante el confinamiento el alcalde de Vallibona Juanjo Palomo, lamentando especialmente la paralización que ha sufrido, sobre todo durante la pasada Pascua, cuando este municipio de Els Ports se hubiera llenado de descendientes y visitantes.

"El pueblo ha cambiado muchísimo, la gente de Vallibona es muy dada a juntarse, aunque en invierno somos pocos (quedan residiendo unas 42-43 personas, pero el censo está en 69) nos gusta vernos siempre, para hacer el café, charlar un rato... Nos vemos varias veces durante el día y ahora, no podemos, aunque sigamos manteniendo el contacto mediante el teléfono e internet". El Hostal la Carbonera, el local de la asociación de jubilados y la Unitat de Respir eran tres de los puntos principales de encuentro "y todo esto ahora no lo tenemos". "Desde el Ayuntamiento estamos pendientes de todos, para que a nadie le falte nada, la tienda sigue funcionando bien". La carretera de acceso a Vallibona registraba menos tráfico que nunca, a diario tan solo es usada por los pocos que trabajan fueran del municipio y los servicios básicos.

Las obras de ampliación del pabellón polideportivo y reforma del frontón iban a comenzarse cuando llegó el coronavirus y se paralizó todo el proceso. Los trabajos administrativos del Ayuntamiento se seguían realizando, pero todos telemáticamente, desde casa, tanto el administrativo, como la ADL y el joven contratado por el EMPUJU. Palomo también hacía labores de la Alcaldía desde casa por internet, pero como reside en la población, también acudía al consistorio. Por primera vez, se hizo un pleno telemático y es que las nuevas tecnologías cubren la población de Vallibona, aunque podrían ser mejores. "Los tres que formamos el Ayuntamiento, alcalde y dos ediles, secretario e interventor, deberemos conectarnos simultáneamente, esperemos que salga bien" decía antes del pleno. Asimismo, los trabajadores sociales de la Mancomunitat Comarcal de Els Ports mantenían contacto telefónico constante con las personas de mayor edad para ver si todo sigue bien.

Semana Santa inédita

Palomo ha querido mostrar su inmenso agradecimiento a aquellos centenares de personas que pensaban llenar Vallibona durante la Pascua, como hacen cada año, porque "todos respetaron el confinamiento, no vino nadie, todos fueron muy responsables, es lo que tocaba, aquí la población está muy envejecida y no podíamos poner en riesgo a nadie". Así, tras esos días festivos, todos continúan con buena salud, aparte de los achaques típicos de la edad entre los más "veteranos". Son días "extrañísimos, especialmente en Semana Santa, no había absolutamente nadie por las calles, pero así debía de ser y así sigue siendo" El Ayuntamiento había previsto para Semana Santa organizar con la colaboración de exmiembros de comisiones de fiestas un baile con un dúo musical y cena popular, además de una actuación de un festival de títeres, dos exposiciones y una charla.

REGRESO A LA SEGUNDA CASA

Xavi Flores

Lolin y Emilio, son de Vinaròs tienen su segunda residencia en la localidad de Vallibona. Lolín explica que "ha sido gusto volver al pueblo después de tanto tiempo encerrados, nos ha hecho especial ilusión". En Vallibona han podido pasear y saludar a muchos conocidos de este pequeño

pueblo interior, donde ha llovido mucho, y aunque asegura que la vivienda estaba en buen estado y no necesitará un mantenimiento especial, el olor a humedad era notorio y han

tenido que ventilarla más que en otras ocasiones. Ambos se han encontrado con Jose y su familia, que procedentes de Castellón también han acudido a ver en qué estado estaba su segunda vivienda de Vallibona. Jose explica que tenían muchas ganas de volver al pueblo y que prácticamente todos los vecinos que se han encontrado llevaban mascarilla y guardaban la distancia de seguridad. “Aunque como es normal cuando vienes de fuera en esta situación pueden mirarte con algo de recelo, han visto que íbamos todos también protegidos y el comportamiento ha sido muy cordial”, explica. En cuanto a la casa, también ha destacado que las intensas lluvias previas a este buen tiempo han propiciado que la humedad se concentrara en el interior de la casa y que airearla bien ha sido necesario.

“BOTIGA DE SUPERVIVÈNCIA” EN TEMPS DE PANDÈMIA

Emili Fonollosa

La botiga de queviures de Vallibona es va convertir durant el confinament en servei essencial per als veïns d'aquesta població dels Ports, ja que era l'única opció de tenir subministraments i aliments amb els quals passar l'aïllament.

Cada dimecres i dissabte, els vallibonencs esperaven l'arribada de Laia Guillem, acompanyada del seu espòs Sebastià Domènech, que acudien al municipi des de Vinaròs, carregats amb tot el que els havien demanat i disposats a donar un servei comercial i també social ja que facilitaven, a més, la relació d'aquests veïns aïllats amb els seus familiars,

mitjançant videoconferències.

En període hivernal, quan també obren dues vegades per setmana, són poc més de mitja dotzena els que acudeixen per cada dia a per subministraments; amb el confinament, aquesta quantitat s'ha vist triplicada. S'arribaven a formar llargues cues, hi havia qui arribava una hora abans d'obrir per ser dels primers: “la gent està esperant amb ganes que arribem, els portem els que ens han demanat, segue el que segue, des de mocadors a qualsevol aliment, per a ells és l'única oportunitat que tenen de subministrament” deia Laia.

Aquestes cues servien perquè, guardant les distàncies, els veïns vallibonencs pogueren veure's les cares durant uns minuts i mantenir una conversa, encara que breu i és que la resta del temps, no sortien de casa, complint el confinament. “Necessiten aquests moments de comunicació, hi ha un bon nombre de veïns que viuen sols, no tenen ningú amb qui parlar”.

A Laia i Sebastià no els resultava fàcil aconseguir tot el que els encarregaven durant aquest confinament a Vallibona, “com ens restringeixen les quantitats que podem adquirir, a

Vinaròs hem de sortir moltes més vegades de casa a comprar, tots ens diuen que cal sortir poc però ara ens veiem en la necessitat de fer-ho freqüentment “. A tot això, s'afegeix que una de les empreses subministradores havia fet un ERTO i havia tancat.

A més, havien de portar sempre el certificat de l'Ajuntament de Vallibona que justificava la seua activitat comercial i donar les oportunes explicacions, perquè era habitual que els parara la guàrdia civil, “dia sí, dia no, ens interroguen, miren el que portem, ens pregunten si és una cosa absolutament necessària i els diem que si no anem, la gent es quedaria sense pa, carn, llet ... “.

A la botiga de Vallibona no han patit la “febre” pel paper de WC, en realitat, hi havia sobrants paquets de rotllos, ni tampoc els faltava llevat. El peix és en el que més ha augmentat la

demanda, “hem hagut de buscar més neveres i plaques de gel per poder pujar peix si més no un cop per setmana, és normal que els veïns no vulguen limitar-se a menjar només carn”.

La “botiga de supervivència” estava en realitat en servei els set dies de la setmana, ja que davant d'una urgència, i sense que estiguera Laia, als veïns se'ls podia obrir la porta perquè agafaren el que necessitaven; el magatzem tenia un complet rebost d'aliments no peribles i altres productes. Quan hi ha grans nevades, i el municipi es queda aïllat, aquest magatzem està també al servei de qui requereisca d'alguna cosa molt necessària.

MOLT MÉS QUE UNA BOTIGA

Paco Vives

Emili, ens diu que el reportatge sobre la botiga de Vallibona ha estat tot un èxit. Corn no? Si has fet una obra d'art. Quina

estampa més bonica la que descrius! Et felicito. Estic orgullós del meu poble. Alguns o tots ens preguntem: Aprenem alguna cosa d'aquesta pandèmia? Jo dic que sí, sols cal mirar el poble de Vallibona. Quina germanor!!! Tots estan complint en el confinament que ens han manat, però tots han trobat la manera de veure's i parlar entre tots ells, encara que sols siga un moment i guardant les distàncies.

Els que viviu a Vinaròs potser ho entindreu millor. Les cordes en què s'amarren les barques al port no són ben bé cordes, els mariners els hi diuen "caps". La diferència està en què la corda és una trena feta amb cordills d'espart i el "cap" és una trena feta al voltant d'una corda més prima que hi ha al mig i que es diu ànima. Aquesta ànima és el que dona realment consistència al "cap" i pot arrastrar les barques. Una figura similar és el que en diem "pal de paller".

En el nostre cas, "l'ànima" són Laia i Sebastià. Quina parella! Al voltant d'ells trena la vida de Vallibona en aquesta pandèmia. Cada dimecres i cada dissabte els vallibonencs esperen ansiosos l'arribada de Laia carregada de tot el que els hi han encomanat, després de pegar voltes per Vinaròs per aconseguir- ho. Això no és una botiga de subsistència, és molt més. Corn diuen: "Donem un servei comercial i social ja que facilitem la relació amb els seus familiars mitjançant videoconferències. El que més m'ha agradat és que a aquells que no tenen mòbils d'altres prestacions Laia els cedeix el seu telèfon. Què bonic!

I què em dieu d'aquella família que es va quedar aïllada en una masia i allà continua. Laia quan puja de Vinaròs para en un punt de la carretera on acudeix aquesta família per recollir la seua "comanda". Tot un detall! Aquesta germanor entre els veïns d'un poble i entre tots els pobles és el que hauria de quedar quan entre tots podem vèncer aquest virus

tan maligne, el món sí que canviaria, seria molt millor, que és el que desitgem. Emili, repeteixo: Moltes gràcies pels teus escrits i moltes gràcies a Laia i Sebastià per la seua manera de ser. Això sí que fa poble

Videoconferències

A aquells que no tenen telèfons d'altres prestacions, Laia els cedia el seu mòbil perquè pogueren realitzar videotrucades als seus familiars i saludar veient-los, "quan s'acaben les compres, connectem amb els seus familiars, això els fa molt feliços, ho faig com si fos un servei social durant aquest temps de confinament".

Servei quasi a domicili

Una família formada per un matrimoni i dos xiquets, quan es va implantar l'estat d'alarma, es va quedar "aïllada" en una masia. Per evitar desplaçar-se fins Vallibona, Laia i Sebastián quan pugaven carregats des de Vinaròs, paraven en un punt de la carretera, a on acudia aquesta família per recollir la seua "comanda", que prèviament han realitzat per WhatsApp.

Comptava Laia com a anècdota que la clientela tendeix a "copiar" el que han comprat els que van davant a la cua, "entra el primer client i compra per exemple tonyina, llavors tots els altres seguidament en compren".

Els dimecres Laia i Sebastià obrien de 5 a 7 de la tarda, tot i que durant l'estat d'alarma, amb tants clients, acabaven tancant al voltant de les 8 i els dissabtes obrien a les 11 del matí i "fins que s'acabe la gent que pot ser sobre les 5 de la tarda ". Laia i Sebastián porten tres anys regentant el servei de botiga a Vallibona, població que és la seua segona casa i on gaudeixen amb el seu fill Sebastià. A l'estiu van amb molta més freqüència, ja que obren la botiga pràcticament tots els dies.

DINOSAURES

DESCUBIERTO EN VALLIBONA EL PRIMER ESPINOSÁURIDO DE LA PENÍNSULA IBÉRICA

Emili Fonollosa

Los paleontólogos de España y más en concreto de la provincia de Castellón están de enhorabuena porque acaban de dar la bienvenida a "la cazadora de Vallibona" Vallibonavenatrix cani, el primer espinosáurido de la península ibérica, según aseguraba a través de las redes sociales uno de sus "descubridores", Francisco Ortega.

Este espécimen, del Cretácico Inferior, es actualmente la evidencia más completa de un terópodo espinosaurio conocido en el registro fósil de la Península Ibérica, como también decía. Elisabete Malafaia, Jose Miguel Gasulla Asensio, Escaso, Iván O Chicho, JL Sanz y Francisco Ortega son los autores del artículo científico en el que dan a conocer este hallazgo producido en el término municipal de Vallibona y que suponen que se trata de una hembra, a partir de todo lo descubierto. Este artículo, escrito en inglés, aparece en la página web <https://www.sciencedirect.com> pero Ortega anunciaba que van a realizar una presentación formal.

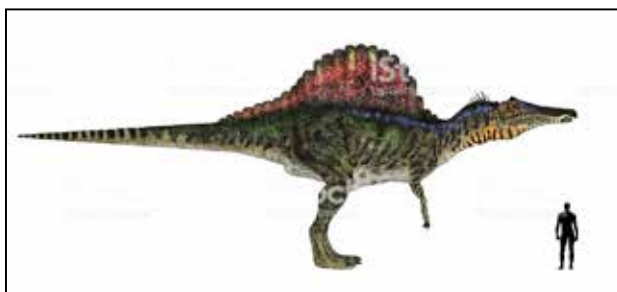
El Spinosaurus es, según los científicos, el dinosaurio carnívoro más grande conocido hasta el

momento; tenía un hocico largo y estrecho parecido al de los cocodrilos actuales.

El que se le ha llamado Vallibonavenatrix está estrechamente relacionado con "las espinosaurinas de Gondwanan, como Spinosaurus, Irritator o Angaturama y el taxón asiático Ichthyovenator, así como su taxón sincrónico contemporáneo europeo Baryonyx walkeri" según el artículo. "Las afinidades gondwananas o asiáticas de Vallibonavenatrix indican un patrón paleobiogeográfico complejo y pueden interpretarse simultáneamente como evidencia de contacto entre Europa y el norte de África y entre Europa y Asia" añade.

El artículo destaca que a partir de un esqueleto parcial, se diagnostica mediante cinco autapomorfias: espinas neurales dorsales moderadamente altas en relación con la altura del centro, la presencia de fosas pleurocoelosas profundas y agujeros neumáticos en las vértebras sacras, un ilion fuertemente neumático con grandes cámaras internas, la presencia de una amplia y plana plataforma en la superficie ventromedial de la lámina postacetabular del ilion, y la fuerte torsión ventral de la diáfisis isquiática.

Cabe recordar que en mayo del 2018, el Grupo de Biología Evolutiva de la Universidad Nacional de Educación a Distancia (UNED) estuvo realizando excavaciones en el término municipal de Vallibona para

hallar restos fósiles, especialmente de dinosaurios. Se hallaron fósiles de hace algo más de 125 millones de años (durante el Cretácico Inferior) que corresponden a la fauna característica de otros afloramientos de la comarca, como peces, tortugas, cocodrilos y dinosaurios. Uno de los grandes aficionados a la búsqueda de fósiles del norte de la provincia, el vinarocense Manuel Domingo García Sanz, consideraba que el término de Vallibona podría deparar “grandes hallazgos” de la era de los dinosaurios. García, descubridor de restos del primer reptil volador en Europa, señalaba que “aquí hay unos niveles de yacimientos que tal vez se han olvidado. Vallibona está al lado de Morella y pienso que también puede aportar una gran variedad y calidad de información al registro paleontológico”.

Gran repercusión

Extraordinaria repercusión mediática conseguida por el primer espinosaurio de la península ibérica, catalogado a partir de los hallazgos en el yacimiento de Vallibona.

La noticia ha sido recogida al menos en 33 medios de comunicación, según la propia recopilación que ha hecho la UNED : Agencia EFE, Agencia Sinc, Europa Press, El Mundo, El País, ABC, La Vanguardia, La Sexta, Antena 3 Televisión, TecnoXplora, Radio Nacional de España, 20 Minutos, Gente Digital, Diario Siglo XXI, NCYT Amazings, Ecoticias, Diario La Información, EP Social, Diario Levante Emv, Diario Las Provincias, Castellón al Día, Noticias de la Ciencia y la Tecnología, Valencia 24 Horas, Diario Digital de Castellón, El Periódico de Aquí, Comarques Nord, InfoMediático, Qué! Noticias, Diari La Veu, VilaWeb, Valencia Extra, Castellón Plaza, Levante TV, Vinaròs News... En Radio Nacional, entrevistaron a uno de los paleontólogos protagonistas del *Vallibonavenatrix cani*, Francisco Ortega.

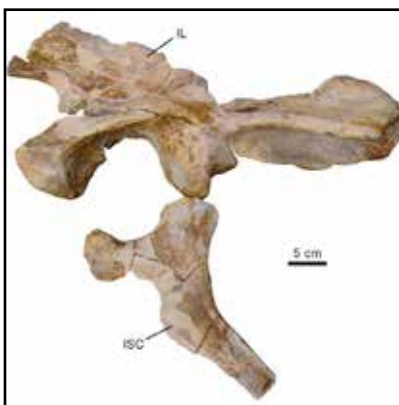
EL NOMBRE DEL NUEVO DINOSAURIO RECUERDA A SU DESCUBRIDOR

Emili Fonollosa

El *Vallibonavenatrix cani*, no solamente lleva el nombre de la población en cuyo término municipal se han hallado los restos, sino también el del su descubridor.

Entre finales de la década de 1980 y principios de la de 1990, un conocido paleontólogo aficionado de Sant Mateu, Juan Cano Forner, desenterró restos de dinosaurios en las proximidades de la ermita de Santa Águeda en Vallibona, según los detalles difundidos ayer. Lo agregó a su colección personal en Sant Mateu que viene a ser un museo particular muy visitado por la gran cantidad de fósiles que atesora. Su colección museográfica fue reconocida por la Generalitat Valenciana en el año 1994. El espinosaurino combina el nombre de Vallibona con “venatrix”, forma latina que significa “cazadora” y es que era presumiblemente una hembra. La indicación de la especie, “cani”, honra a Cano Forner como descubridor.

Entre los huesos hallados en aquellos años por Cano se encontraban los restos de un terópodo cuya pelvis fue descrita científicamente en 2007 por Gómez-Fernández y otros. El terópodo claramente representaba una especie aún desconocida y es ahora cuando ha sido clasificada y descrita, en un trabajo conjunto de Elisabete Malafaia, José Miguel Gasulla, Fernando Escaso, Iván Narváez, José Luis Sanz y Francisco Ortega.

El *Vallibonavenatrix* hallado está formado por parte de un esqueleto de un dinosaurio de porte medio (entre 8 y 9 metros) que incluye vértebras dorsales, sacras y caudales y elementos de la cintura pélvica. Se trata de una especie terópoda que supuestamente habitó la zona norte de Castellón hace unos 125 millones de años, según los expertos.

Valoración del alcalde

El alcalde de Vallibona Juanjo Palomo valoraba este hallazgo diciendo que “es una muy buena noticia que se haya encontrado en nuestro término una nueva especie y que además lleve el nombre de la población,

además nos dota de un nuevo recurso que puede ser muy aprovechado por la trascendencia científica que tiene”. También destaca que Vallibona pase a formar parte de la red de municipios de Els Ports con restos paleontológicos relevantes. “Desde el Ayuntamiento conocíamos la importancia del yacimiento de Santa Águeda por lo que en todo momento hemos estado colaborando con el grupo de investigadores”.

La presentación de los restos hallados del dinosaurio se podría hacer en el propio municipio de Vallibona, según avanzaba Palomo, al menos esas son las intenciones del Ayuntamiento y “que puedan estar expuestos en nuestro municipio”.

Vallibonavenatrix cani pertenece a los espinosáuridos, un grupo de dinosaurios carnívoros relativamente poco representado en la Península Ibérica, pero que cuenta con un registro abundante en el norte de África, América del Sur, Asia y, más cercanamente, en Inglaterra.

Este grupo de dinosaurios se caracteriza por la peculiar forma de sus cráneos y dientes, que presentan ciertas semejanzas con los de los cocodrilos. Estos carnívoros son también muy reconocibles por el desarrollo de espinas neurales altas en algunas de sus vértebras, lo que produce una especie de vela sobre el dorso de su espalda.

Tradicionalmente, los escasos restos de espinosáuridos conocidos en la Península Ibérica han sido asignados al género *Baryonyx* del Cretácico Inferior de Inglaterra. Sin embargo, siempre se ha considerado que el análisis de nuevos restos permitiría ajustar mejor esta asignación y que la diversidad de espinosáuridos ibéricos podría ser más compleja, han explicado estos expertos. De hecho, estos investigadores consideran que el espinosáurido de Vallibona parece presentar una mayor semejanza con parientes del hemisferio sur, como *Spinosaurus*, o asiáticos, como *Ichthyovenator*, que con *Baryonyx*.

El estudio ha sido liderado por Elisabete Malafaia, una especialista en dinosaurios carnívoros perteneciente al Instituto Dom Luiz da Faculdade de Ciência da Universidade de Lisboa. El trabajo presentado se enmarca en la línea de investigación que este grupo desarrolla para la reconstrucción de las faunas que habitaron los ecosistemas del Cretácico Inferior de la Formación Morella en la actual comarca castellonense de Els Ports, integrada geológicamente en la Cuenca del Maestrazgo.

FESTA DE SANT ANTONI

Emili Fonollosa

Insòlita celebració de Sant Antoni 2020 a Vallibona. En ple hivern, es gaudiren de temperatures més pròpies de la primavera, tot i que en bona part de les vores de la carretera d'accés al poble encara quedaven restes de la gran nevada provocada per la borrasca "Glòria".

El bon temps va contribuir a donar brillantor a aquesta festa que fa uns anys reviscolà a Vallibona i cada vegada interessa a més gent, tant que s'acaben els tiquets per al sopar setmanes abans de la celebració.

El dissabte primer dia de febrer, els actes començaren a partir de les 10 del matí a la plaça de Sant Antoni amb el muntatge de la barraca, ben completat amb un bon esmorzar per a tots. La tarda es va encetar amb l'entrada de la malea i la llenya arrossegada per cavalls i després es van encendre les soques. Tot seguit, al costat de la barraca va fer acte de presència la xaranga de Santa Bàrbara, Estrella Band i es van celebrar jocs tradicionals i xocolatada per a grans i menuts. A continuació, no va faltar la missa per mossèn Genaro i la processó de les tees amb els gaiters de Vallibona. Més tard, la tradicional benedicció dels animals i el repartiment de la coqueta, l'aiguardent i la mistela. Cap a les 8 arribaren els moments més importants, com la Santantonada i la cremà de la barraca, amb la col·laboració del parc de bombers voluntaris de Morella. El multitudinari sopar popular va ajuntar al poliesportiu més de 300 persones. En acabar, se celebrà un sorteig i se subhastaren les donacions per tal d'aconseguir fer front a les despeses de la festa. La música de la revetlla posterior la va posar Triband Quartet, però abans actuaren de nou Estrella Band.

Al dia següent, no es va poder fer la prevista recreació de tasques tradicionals agrícoles amb les cavalleries de Mosqueruela, degut als problemes originats per la nevada dies enrere.

Hem de destacar que la Unitat de Respir, dirigida per Jordi Ibáñez, va participar plenament de la festa, elaborant pastes diverses.

Cal recordar que el dissabte 25 de gener, una setmana abans del dia de la festa, un bon grapat de veïns i visitants van anar "al monte" a arregar la malea, les costelles i el pi de

la barraca. La Comissió de Sant Antoni, que tan brillantment organitzà la festa, convidà amb l'esmorzar als participants. No van faltar "batalles de neu" entre grans i menuts.

LA FESTA DE SANT ANTONI O L'AGRAÏMENT A UNS BONS COMUNICADORS

Paco Vives

"Una festa de Sant Antoni, a Vallibona, insòlita" -Aquest va ser un dels comentaris d'Emili Fonollosa-. Si, insòlita per un triple motiu, pels actes que havia preparat la comissió, per la gran quantitat de gent que hi va participar i per la retransmissió en directe dels actes més importants, començant pel dia de la malea amb el grup de gent que hi va anar a pesar de la neu, l'entrada del pi arrossegat pels cavalls, el muntatge de la barraca, la processó de les torxes, la crema de la barraca, Sant Antoni i els diables ... tot en rigorós directe. La Santantonada a la comarca dels Ports és un tresor de la religiositat popular, basada principalment en la llegenda i les creences.

Això és fer història, la història d'un poble es pot escriure de moltes maneres: dels fets polítics, dels conreus i de la ramaderia, també dels costums, de les creences i llegendes. Antigament, quan les persones no entenien l'explicació d'una cosa que passava, s'inventaven una llegenda. Quan la ciència ha anat progressant i ha descobert el perquè de les coses no ha calgut inventar-se tantes llegendes i creences.

La llegenda sempre ha estat –i sempre ho serà- el recurs dels savis per a parlar als senzills i el recurs dels senzills per a parlar als savis i per a parlar com a savis. Conta la llegenda que: "La veritat anava trista per la vida perquè ningú l'escollia. Pensava que es devia a que era vella i lletja. La llegenda li digué: "Si no t'escolten, posat les meues joies. Els homes, ja ho veuràs, no volen la veritat crua". La nostra llengua, després de contar una llegenda, afegeix: "I de tot lo que us he contat, lo que no és mentida és veritat". Sí, és invenció la narració, és un estil literari com ho és la poesia, però el missatge que es vol transmetre és del tot veritat.

Per tal que la festa sigue viva ha d'anar evolucionant, adequant-se cada any a les noves necessitats que van sorgint. Això és lo que esta fent la Comissió de Sant Antoni. I això serà possible si hi ha un grup de professionals o amateurs que ho conten, que ho donen a conèixer, que ho expliquen, - ja que a l'home-dona se'l pot definir com a capacitat de relació i comunicació-. Llavors es quan la festa es converteix en festa popular, aquella en la que el protagonista és tot el poble.

Aquest grup heu estat vosaltres: Emili, José Manuel, Marc, Juanito i molts més ..., que heu tocat el corn i heu fet acudir al poble a una gran quantitat de vallibonencs absents i altres que ho han estat "per un dia", perquè som un poble acollidor. I als que les obligacions o la salut ens han impedit estar, hem pogut gaudir de la festa com mai. A tots, moltes gràcies.

FESTES D'AGOST

UN AGOST 2019 PLE D'ACTES

Emili Fonollosa

L'agost 2019 va ser a Vallibona el mes més mogut de l'any i és que, com sempre, la població és multiplicà, entre veïns, descendents del poble que tornen a les seues arrels, amics d'aquests i amants del turisme d'interior. La primera de les activitats d'un mes farcit d'activitats va venir una vegada més de la mà d'Amics de Vallibona, que va presentar l'edició dotzena de la revista anual d'història, costums i actualitat del poble, "L'Esquirollet de Vallibona", amb presència de l'alcalde i nombrosos assistents. Després, a la nit, la Comissió de Festes 2019 ens oferí traca i aigua de València, per començar la tradicional inauguració de l'abeurador. Com l'any anterior, pels carrers del poble i al propi recinte de festes actuà la xaranga local New Soroll, amb un combinat de gent jove i veterans de diverses èpoques com de l'antiga El Soroll.

SANTO DOMINGO

El dissabte 3 va començar amb la romeria a "Santo Domingo". Ja abans de les set del matí la xaranga de Santa Bàrbara Estrella Band va despertar el poble i uns quants s'animaren a

anar a peu, tot i que la majoria ho va fer en cotxe. La xaranga també va actuar a l'ermita. La missa va ser concelebrada pel bolivià mossèn Gerano Cachaca en la seua segona romeria a l'ermita vallibonenca i mossèn Paco Vives, amb els habituals cànctics del grup coral i els fidels. Es van repartir els gojos de S. Domingo, com sempre i es va besar la relíquia en acabar. No van faltar després les "joies", amb carreres per a joves i grans i també ball de rotlle, de nou amb la xaranga posant la música. L'alberg La Pastora va oferir servei de bar, amb gots personalitzats reutilitzables i van ser molts els qui van admirar l'exposició de magnífiques fotos de Manel Bellver.

PROCLAMACIÓ DE REINES, DAMES I FESTERS

Vallibona va viure dissabte 3 d'agost una gran nit de proclamació de reines, dames i festers de les festes 2019, per ser una de les corts més grans dels últims anys amb incorporació fins i tot de reina i fester de la Tercera Edat.

La casualitat va fer que les reines de les festes siguen veïnes de Vinaròs, tot i que no és la primera vegada que això passa, degut a l'estreta vinculació que hi ha entre ambdues poblacions.

Mitjançant el sorteig fet per la Comissió de Festes 2019, es decidí en el seu dia que la reina adulta fóra Laura Segura Prades, mentre que la infantil va recaure en Àgueda Peral Resurrección. Casualment també, les dues reines són del CEIP "Assumpció", la reina major, com a mestra i secretària del centre i la infantil, com a alumna. A més, per primera vegada es va escollir una reina de la tercera edat, que també procedia de Vinaròs, Carmen Calvet Marzal i un fester de la tercera edat, Paco Jiménez Llaveró, un altre veí vinarossenc. Precisament va ser Carmen l'última a proclamar-se en l'acte celebrat al recinte de festes; ella va rebre la banda de mans de l'alcalde Juanjo Palomo, el qual l'havia imposat abans a la reina Laura.

La cort de dames grans es completà amb les dames Sara Almudéver Mestre, Mamen Mestre Blasco, María Oliver Juan i Raquel Benet Gisbert. Pel que fa a la cort infantil, les dames eren Lola Ferrer Cerdà, Verónica Ferrer Cerdà, Àgueda Guimerà Santapau i Paula Fonollosa Pons.

Quant a festers infantils, van ser proclamats Oriol Jiménez Prieto (fester major infantil), Andreu Sancho Ferrer, Llorenç Jiménez Izquierdo, Arnau Benet Borràs i Mateo Melgar Morraja. Els regidors Santi Meseguer i Andrés Pla també van participar en la imposició de bandes.

La xaranga i la gent del poble va anar arreplegant cada reina i dama des de les seues cases i totes, amb els seus respectius acompanyants acudiren al recinte festiu, incloent la xaranga Estrella Band.

Cal destacar que la cort gran de dames estava formada per integrants de la comissió de festes 2018 que van decidir així continuar col·laborant perquè les festes no decaïguen.

PRIMER DIUMENGE

El primer diumenge de festes es va fer com és costum la missa en record del beat Maties Cardona, amb presència de reines, dames i festers. Després, amb la xaranga New Soroll es va acudir en cercavila al recinte de festes on reines, dames i festers van ser convidats a un "piscolabis". Al migdia, es va oferir el dinar per als socis de l'associació de jubilats, preparat per un càtering de Cretas. Va estar acompanyat en acabar per una gran actuació del grup folclòric vinarossenc "Les Camaraes" amb els millors balls del seu extens repertori.

Val a dir també que durant el primer cap de setmana de festes, vam tenir la presentació a l'hostal La Carbonera del llibre "Un pas pel cel" de Josep Prades, on l'autor narra una ruta a peu pels set pobles de la Tinença de Benifassà. L'alcalde vallibonenc va fer la introducció de la presentació.

En aquestes festes també es va poder tornar a veure el documental d'imatges de S.Domingo i del poble rodades en la dècada del setanta i muntades per Jordi Fonollosa, "Miky". La primera projecció es va fer a "La Carbonera", totalment abarrotat de públic i la segona abans de la projecció a l'aire lliure de la pel·lícula infantil "Ferdinand".

SANTA ÀGUEDA

Dilluns a les 8 del matí, eren 37 els que es feien foto de família per marxar caminant quasi tots ells instants després cap a l'ermita de Sant Àgueda. Participació més baixa de caminadors respecte a altres anys (el 2018, en van ser 48). Tots els altres participants en la romeria a l'ermita de la patrona vallibonenc, van pujar després amb diferents vehicles. A l'ermita, en arribar, un bon entrepà, beguda i pastisset com a postre dolcet.

La missa feta per mossèn Paco Vives i per primera vegada també el sacerdot de la parròquia vallibonenca mossèn Genaro Cachaca va ser dins l'ermita, amb total seguretat perquè l'any anterior es va restaurar la teulada. En acabar l'alcalde va explicar als participants en la romeria tots els detalls de les obres de restauració fetes en aquest exemple del Romànic de Reconquesta i també quines intencions hi ha ara per continuar amb les millores.

ESMORZARS, DINARS I SOPARS

El dimarts es va fer la tradicional sardinada patrocinada per Sisco, recuperada l'estiu passat, tot i que amb seïtons ja que hi havia molt poques captures de sardines i de nit, es va fer el primer sopar de pa-i-porta amb la festa del pijama. Es va fer concurs de pizzes i postres i també desfilada-concurs dels xiquets i grans que es va posar el pijama. Es va aprofitar la nit també per a fer un bingo i es va comptar amb música d'un dj.

El dimecres, el sopar de pa-i-porta va tenir com al·licient la festa temàtica hippy, incloent sorpresa per al més original.

La colla de la reina infantil, Àgueda Peral Resurrección, va cuinar la millor paella, segons decidí el jurat del concurs organitzat per la Comissió de Festes 2019. En acabar aquesta celebració gastronòmica que reuní més de 300 persones a la carpa de festes, va haver-hi "tardeo", molt ben animat pel duet de Morella Triband, que ja havia fet ballar tothom en anteriors cites festeres vallibonenques. La tarda es va rematar amb la celebració per primera vegada d'una holly party, a la pista de frontó.

DIA DE L'AIGUA

A causa de la sequera, el dia de l'aigua a Vallibona se celebrà amb recomanacions des de l'Ajuntament de què només s'empraren recipients com botelles per llançar l'aigua als participants i prescindir totalment de l'ús de mangueres. Tothom va seguir l'aconsellat, fins i tot l'alcalde que només tirà aigua amb una botelleta. Va actuar de nou la xaranga de S.Bàrbara. Se serviren "picadetes" per a tots, gentilesa de la Comi 2019, associació de jubilats, reines, dames i festers. La tarda de divendres 9 fou per a la gimcana d'adults, que se centrà també amb proves "aquàtiques" i la nit, per a la Nit Trans, amb el trio Onda, incloent desfilada de gent disfressada, fins i tot una encertada imitació del pregoner, "un poc de tot i avant".

En el decurs de l'última revetlla, "cantada" per l'orquestra Mazinger, es va fer el lliurament de trofeus als guanyadors dels diferents campionats, a més de la tradicional xocolatada i aguardent per als que van aguantar fins al final. No va faltar per supost el ball de fanalet. Les dames van obsequiar a les seues perruqueres, Lledó, Hermi i Juani.

L'últim dia oficial de festes, diumenge 11, va començar amb l'actuació i cercavila de New Soroll acompanyant reines, dames i festers fins a la missa solemne. Finalment, al migdia la Comi 2019, que tant es va "currar" les festes, va oferir una paella popular per a més de 300 assistents, elaborada per l'esmentat càtering de Cretas.

DESPRÉS DE LES FESTES

Fora de festes, el dimarts 14 ben de matí la nostra associació repartí els melons de moro perquè els xiquets fessen el seu fanalet per al rosari de les torxes. En acabar el rosari, Amics de Vallibona va concedir a Tere i Federico el premi al millor balcó engalanat en els carrers de la processó ("Mingueta" i

Manolita “del Garxo” havien guanyat els anys anteriors) i tot seguit, vam repartir una bossa de llepolies a cada xiquet i xiqueta, haguera o no participat en el concurs de fanalets.

El dia de la Mare de Déu d'Agost, com és tradicional, se celebrà missa major amb ofrena floral a la Mare de Déu de la Font, de Pena-Roja de Tastavins, tot recordant la rogativa viscuda el 18 de maig i pensant ja en l'any 2026. També es va lliurar l'Esquirollet de l'any 2019 al regidor de l'Ajuntament Santi Meseguer.

Els veïns i amics del carrer Pla van celebrar en aquest agost el sopar de germanor que ja és tota una tradició, No va faltar música ni ball. “Paco d' Alberta” va posar música a la festa.

El divendres 16 la nova plaça del Llorer va acollir un concert per primera vegada, amb bona assistència de públic (un centenar d'espectadors). Va actuar un duet de violí i violoncel. Mentre, al dia següent es va oferir un divertit monòleg a càrrec de Rural Comedy. L'actuació, organitzada per l'Ajuntament, va tenir un acabament sorpresa com va ser l'acompanyament improvisat del popular pregoner del poble José Maria Meseguer, “Barranc”. La pista del poliesportiu es va omplir de gent per a aquest divertit espectacle.

A les antigues escoles, el divendres 23 va haver-hi una conferència a càrrec d'Alejandro Rubert i Arturo Zaragoza sobre la Vallibona medieval i la restauració de l'ermita de Santa Àgueda.

L'acostumada excursió del club del jubilat de Vallibona, aquesta vegada va ser al Delta de l'Ebre.

A més, una quinzena de persones van participar en la caminada estiuenca que acostuma a organitzar el Col·lectiu Avinsilona i que passà per l'Ullal de la Fou, Bel i Camí de les Coves, per acabar a Rossell on es va fer el dinar.

“VALLIBONA EN 8 MM”: UN VIATGE EN EL TEMPS

Emili Fonollosa

Coincidint amb les festes de Vallibona 2019, es va tornar a fer un passe del magnífic muntatge en vídeo de filmacions antigues, elaborat per Jordi Fonollosa, “Miky”, titulat “Vallibona

en 8 mm” que ve a ser un viatge en el temps, ple de records.

Tot i els diversos passes ja fet durant la pasqua (quatre en total), encara molta gent s'havia quedat sense veure'l i per això l'Hostal La Carbonera, lloc escollit per fer aquesta nova projecció per tenir més espai que a les antigues escoles, es va omplir de gom a gom tant de veïns com de visitants. Durant i rere el visionat, igual que durant la pasqua, la gent reaccionava molt positivament, fent comentaris per veure la gent i com estaven el carrers empedrats.

Això ens deia “Miky” a l'hora de narrar-nos la història d'este vídeo.-

“Als anys 70 vam tornar a Vallibona i vam comprar cases per a passar l'estiu i altres temporades, en un moment de molta decadència en el poble. Hi havia molta emigració, molta gent gran, les cases no s'arreglaven, no es feien festes, tampoc s'anava a Sant Domingo... Per què tenim les imatges? En aquella època el meu avi va filmar aquestes imatges de cine en format 8 mm ja que tenia afició. Hi ha imatges del poble, familiars però també d'altra gent del poble. Són de les poques imatges de cine que es conserven d'aquella època.

Feia anys que volia fer un treball perquè la gent les veiés. Em vaig proveir de les eines necessàries i em vaig atrevir a fer el muntatge de les imatges amb música de guitarra de Fortea i Tárrega”.

Miky va estructurar el muntatge en dos capítols, el primer de Sant Domingo, on 6 homes van anar el 4 d'agost de 1976 en romeria, en un moment que s'havia deixat de fer i el segon del poble, “Passejant per Vallibona”, on es veuen imatges generals, carrers i gent. Té una durada total de 22 minuts i una vegada ja l'ha pogut veure molta gent, ara l'ha penjat al youtube perquè quede “inmortalitzat” i a l'abast de tots: cal buscar “Vallibona en 8MM”.

LES FESTES REFORCEN ELS LLIGAMS AMB VINARÒS

Emili Fonollosa

Les festes d'agost de Vallibona 2019, que s'acabaren el diumenge dia 11 d'agost, han reforçat encara més, si cabia, els estrets lligams d'aquesta població amb Vinaròs, ciutat escollida per molts vallibonencs per anar-se'n a viure durant el despoblament progressiu que va sofrir i de fet encara sofreix l'interior de la província.

En aquestes festes, veïns vinarossencs, siguen nascuts a Vallibona o Vinaròs o vinculats d'alguna altra manera a Vallibona, van estar presents en tot moment, fent-se notòria la seua participació en tots els àmbits. Així, des de les reines, dames, i feters fins als patrocinadors d'alguns dels actes, Vinaròs deixà la seua empremta. No cal dir també que també la Comissió de Festes 2019, que es va treballar molt aquestes celebracions, va tenir components procedents de Vinaròs i una empresa vinarossenca aportà la infraestructura (carpa, cadires...). Els vinarossencs que visitaren Vallibona en aquests dies per primera vegada o feia molts anys que no hi eren se sorprenien anant pels carrers perquè saludaven nombrosos coneguts de Vinaròs, com si estigueren a la mateixa ciutat llagostinera. A més també cal destacar l'actuació especial del grup folklòric “Les Camaraes”, que es va trobar a Vallibona “com a casa”.

VALLIBONA-VINARÒS, MÉS A PROP

Les obres que es fan a la N-232, per millorar el port de Querol, permetran que Vallibona i Vinaròs estiguen una miqueta més prop. L'arribada al poble ara ja és un poc més còmoda gràcies a l'arranjament que es va fer fa dos anys de la carretera d'accés, tot i que s'aspira a què també es puga eixamplar i suprimir alguna revolta. També hi ha la possibilitat d'anar a Vallibona pel camí rural asfaltat que uneix Rossell amb el poble, encara que podria estar en millors condicions; hi ha un tram al terme vallibonenc en pèssimes condicions. Com a curiositat podem dir que, com aquest mateix cronista va poder comprovar ja fa uns anys, prop del cim del Turmell hi ha un punt on sense moure's i només girant la vista es poden veure tots dos pobles, de manera que fa la sensació que Vallibona i Vinaròs no estan tan separades com sembla.

NOTICIES DIVERSES

MOLLÀ ES PRONUNCIA SOBRE LA INICIATIVA MAESTRAZGO-ELS PORTS

Nota de premsa

La consellera d'Agricultura, Desenvolupament Rural, Emergència Climàtica i Transició Ecològica, Mireia Mollà, ha aclarit que la iniciativa per desenvolupar en el territori del Maestrat-els Ports un "enclau de destí de turisme de natura a escala mundial" -en paraules dels seus promotors- "ni és un projecte públic de la Conselleria ni parteix d'aquesta".

Mollà s'ha reunit amb els alcaldes i alcaldesses de Bel, Castell de Cabres, la Pobla de Benifassà, Rossell i Vallibona i amb la presidenta de la Junta Rectora del Parc Natural, on ha assegurat que a la Conselleria no existeix constància "de cap projecte concret" sobre la base de la citada iniciativa.

La consellera, que ha estat acompanyada per la secretària autonòmica d'Emergència Climàtica i Transició Ecològica i pel director general de Desenvolupament Rural, s'ha referit

a la disposició de la Conselleria a rebre projectes, siguen públics, públic-privats o privats, d'acord amb mesures "definides, concretes i avaluables, condicions totes aquestes que no es donen a cap projecte plantejat" sobre el territori del Maestrat-els Ports.

"No podem respondre sobre una iniciativa que no és de la Conselleria i de la qual no ens consta cap projecte concret vinculat", ha indicat Mireia Mollà, que, en tot cas, s'ha mostrat partidària de "models de desenvolupament que compten amb el veïnatge, les entitats i les administracions directament implicades en el territori, així com de construir amb coordinació i transparència".

LA REAL ACADEMIA DE BELLAS ARTES DE SAN CARLOS DE VALENCIA PROPONE VISITAR TRAIQUERA Y VALLIBONA

Emili Fonollosa

Un curso abierto y sin matrícula organizado para estos meses de julio y agosto por la Real Academia de Bellas Artes de San Carlos de Valencia sobre patrimonio cultural propone realizar cinco diferentes visitas, entre las que están el santuario de la Font de la Salut de Traiguera y Vallibona.

Este curso, dirigido por el reconocido técnico de Patrimonio Arturo Zaragoza, pretende el conocimiento directo, la reflexión, el análisis y el debate del hecho artístico en el mismo lugar en el que éste se produce.

Así, ante la situación por el Covid-19 propone visitas individuales o familiares con una previa guía de viaje o

Tabla del techo de la iglesia parroquial de Vallibona

Tabla pintada del techo de la iglesia de Vallibona

paseo, distribuida on line y realizada por los máximos especialistas y una posterior conversación por Zoom, o incluso presencial. Se han escogido cinco viajes o paseos pensando en lugares poco o mal conocidos que pueden incitar a reflexionar sobre el patrimonio artístico valenciano. Tres de las visitas son muy próximas a la capital valenciana: el antiguo Hospital General de Valencia, ahora Biblioteca Pública del Estado, las escaleras con bóvedas de piedra de las casas señoriales, edificios institucionales y monasterios y las barracas valencianas.

Respecto a la visita al santuario de Traiguera, destaca la organización del curso que es uno de los mejores ejemplos del curiosísimo y poco conocido tipo de santuarios característicos del norte valenciano. Además del santuario puede visitarse la fuente del milagro, los hornos-cocinas medievales, las hospederías y los restos de un palacio inacabado. Ilustres personajes históricos han visitado el edificio.

En cuanto a Vallibona, comenta que su "impresionante" paisaje no ha cambiado desde los tiempos de Cavanilles. A pesar de su situación aislada, o acaso por ello, el caserío de Vallibona conserva un extraordinario conjunto de arquitectura popular sin paralelo en la Comunidad Valenciana. A la vez, inesperadamente, custodia uno de los mejores techos pintados medievales de la península ibérica, destaca finalmente.

LES FESTES 2019...

per J. Emili Fonollosa

MÉS FOTOS I TAMBÉ VIDEOS A WWW.VALLIBONA.NET

...EN IMATGES

CONGRÉS MÈDIC AMB PROTAGONISME VALLIBONENC

Emili Fonollosa

El 30 Congrés mèdic de l'associació de metges valencians SoVaMFIC, <https://sovamfic2019.com>, celebrat a Castelló amb especial protagonisme dels professionals del Maestrat i Els Ports, va comptar amb 190 assistents i prop de 90 ponents.

La majoria eren professionals en formació: 113 Residents de Medicina Familiar i Comunitària i 58 MFIC. També va ser important la participació de professionals d'Infermeria (12 + 1 EIR), treball social (2) i farmàcia (2), a més d'un endocrí i una metgessa jubilada.

Va haver-hi una sorpresa inicial procedent d'Els Ports i és que el congrés es va inaugurar amb la projecció d'un vídeo gravat per Carles Cabrelles, on el popular pregoner de Vallibona José María Meseguer "Barranc" feia un especial pregó per a aquesta ocasió.

El congrés va reconèixer el treball del personal resident de primer any dels centres de salut de Benicarló i Vinaròs amb el millor cas clínic i al centre de salut de Morella com millor experiència.

El Congrés va permetre als professionals de la Sanitat actualitzar-se per al treball diari, i que a la vegada va servir de punt de trobada i de reconeixement entre professionals.

El president del comitè organitzador era el metge de Vallibona i Castell de Cabres Nel·lo Monfort Lázaro i el president del comitè científic era Javier Sorribes Monfort.

El 30 Congrés consta de la 21 Jornada de Residents i Joves Metges de Família, i del congrés pròpiament dit, i es va fer els dies 3 i 4 d'Octubre al Planetari de Castelló.

LA ANTIGUA COOPERATIVA SERÀ ESPACIO MUSEÍSTICO

La población de Vallibona dispondrá de un nuevo espacio para preservar y difundir la historia, las costumbres y las tradiciones populares con la restauración de las dos primeras plantas de la antigua cooperativa, cuyo acceso será por la calle Travesía del Horno.

La empresa Construcciones Rabaza de Morella ha adecuado las dos primeras plantas que conformaban el edificio de la cooperativa. En su día, se reformaron las dos plantas superiores y el altillo, a las que se accede por la otra calle y se convirtió en el albergue municipal La Vall del Cérvol y ahora con estas nuevas obras, de las dos plantas independientes del albergue, se gana un nuevo local cultural para el pueblo. "Hemos pensado darle una utilidad como museo, aunque todavía falta tomar una decisión definitiva" apuntaba el alcalde Juanjo Palomo. Así, sería un buen lugar para trasladar el museo de los antiguos oficios, integrado por muñecos y escenas creadas en su día bajo la coordinación de la asociación cultu-

ral "Amics de Vallibona", que recrean el pasado vallibonense. "Todo esos elementos pasarían al nuevo local y lo reforzaríamos con paneles y audiovisuales". De esta manera la sala del Ayuntamiento que ocupan actualmente los muñecos, que

formaba parte de las antiguas escuelas, se liberaría para poder darle otras utilidades "como charlas con alta asistencia de público, ya que es un poco más grande que la de abajo o otras actividades como las que se hacen durante el invierno como yoga, gimnasia de mantenimiento y la unidad de respirar a veces necesita espacios más grandes". El alcalde mostró el estado de las obras a la junta directiva de "Amics de Vallibona", que ha acogido positivamente los planes que tiene el Ayuntamiento.

Las obras se han costeadado con el Plan 135 de la Diputación de Castellón. Habrá que hacer una segunda fase de obras, para la instalación eléctrica, repicar y sacar toda la piedra y la "musealización".

OBRES AL PAVELLÓ I AL FRONTÓ

L'Ajuntament de Vallibona, amb els fons de la Diputació Provincial, ha decidit apostar per les instal·lacions esportives de la localitat, de manera que amplia el poliesportiu, que és utilitzat com a centre multiusos i millora la pista de frontó, actualment molt deteriorada.

"El poliesportiu és un espai que s'aprofita molt i per a actes com el passat sopar de Sant Antoni o en Festes d'agost i Setmana Santa es queda una mica menut" ha dit l'alcalde Juanjo Palomo. Aquestes obres aprofitaran també per remodelar el frontó, l'arranjament del qual fa anys que és demanat pels seus habituals usuaris. Rere les obres, totes dues instal·lacions quedaran juntes ja que el poliesportiu s'allargarà cap al frontó.

Tindrà uns 100 metres quadrats més de superfície (actualment té uns mil m2), "no es que anem a guanyar molta més capacitat però pensem que serà suficient per a donar cabuda a les activitats amb més participació i també es podran practicar esports durant tot l'any". Formen part del Plan 135 de la Diputació corresponent al 2019.

L'alcalde vallibonenc, en un altre ordre de coses, lamentava que no s'haja format comissió de festes. "Les festes des de l'Ajuntament tenim clar que són millors, surten millor si hi ha comissió, difícilment al temps que estem sortirà comissió, si cal coordinarem les festes des de l'Ajuntament, demanant la col·laboració que sempre la tenim de les associacions culturals i comissions dels últims anys que ens tiraran una mà".

REPORTATGES

“CAMÍ DE CONQUESTA”: UN NOU GR I UNA APLICACIÓ MÒBIL

Emili Fonollosa

L'hostal La Carbonera de Vallibona acollí davant nombrós públic la presentació del producte turístic “Camí de Conquesta”, que inclou una nova ruta senderista pels pobles d'Els Ports i una aplicació per a dispositius mòbils que permeten conèixer el passat i el present d'aquesta comarca, projecte executat per Adarve Producciones per a la Mancomunitat d'Els Ports.

En aquest acte, Mònica Segura, després de la introducció que va fer l'alcalde Juanjo Palomo, explicà el projecte del nou Gran Recorregut (GR) que s'ha fet a la comarca i l'aplicació per a la qual es van gravar escenes dramatitzades en els diferents pobles de la comarca i amb participació dels propis veïns, convertits en actors per un dia. Es va fer una projecció del procés d'elaboració dels vídeos, utilitzant les més modernes opcions tecnològiques, com 4K i 360 graus i per als quals s'han arribat a fer més de 150 hores de gravacions i hi ha intervingut un llarg centenar d'actors “extres”. Els assistents a la presentació també van poder veure el resultat final dels vídeos pel que fa a Vallibona. Aquest projecte comarcal està impulsat per la Mancomunitat Comarcal Els Ports amb la col·laboració de tots els ajuntaments i els veïns i veïnes dels pobles i té com a objectiu donar un impuls turístic a aquests municipis.

Diversos carrers de Vallibona es van convertir el dissabte 10 de novembre de 2018 en un plató de rodatge, per tal de gravar recreacions històriques dels orígens d'Els Ports. Aquesta inusual activitat va estar organitzada per la Mancomunitat dins del Pla de Competitivitat Turística. Una dotzena de veïns de la població es van oferir a col·laborar, vestint-se d'època i participant com a improvisats actors, mentre la resta de veïns seguien el rodatge molt encuriosits. El mateix es va fer en cadascun dels altres pobles implicats. Aquesta recreació convertida en vídeo explica la història medieval dels pobles dels Ports. Les recreacions històriques es poden visualitzar amb l'app que es pot descarregar mitjançant codi QR, que apareix a les plaques instal·lades per diversos carrers dels pobles implicats o buscant-la per IOS o Android.

Nou sender

El nou sender tematitzat ha estat homologat amb el nom de “GR 331 Els Ports – Camí de Conquesta” i uneix els 11 pobles que formen part de la referida mancomunitat a través de 166 quilòmetres repartits en 15 etapes. El sender circular transcorre pels principals camins que unien tradicionalment els nuclis urbans de la comarca, travessant valls, rius i muntanyes, amb la qual cosa els seus usuaris passaran per fonts, ermites, jaciments arqueològics i paleontològics, reserves naturals i arbres monumentals.

Per tal de tenir-ne més informació s'ha editat una topoguia que recull detalls tècnics dels recorreguts, altimetries, tracks, etc. Es pot adquirir a les oficines de turisme, ajuntaments i llibreries d'Els Ports i altres llocs de la Comunitat Valenciana, tant en valencià com en castellà i anglès. A més, els caminants podran aconseguir un passaport per anar segellant al final de cada etapa i portar un registre del recorregut realitzat.

El “Camí de Conquesta” segons diu la Mancomunitat Els Ports, és “més que una simple ruta, un sender per assaborir tots els elements d'aquesta terra, els seus paisatges, els seus animals i la seua història i cultura, un repte per a tots aquells que volen conquerir aquesta terra de llegenda”.

LA ERMITA DE SANTA ÀGUEDA RECUPERARÀ LA APARIENCIA MEDIEVAL

Emili Fonollosa

La que es considera segunda ermita románica valenciana más antigua, Santa Águeda, situada en el término municipal de Vallibona, pero próxima al de Morella, recuperará toda su apariencia medieval dejando al descubierto sus paredes originales, en una segunda fase de obras, una vez finalizada la primera en la que han aportado presupuesto tanto Generalitat Valenciana como la Diputación de Castellón.

El alcalde del municipio Juanjo Palomo ha destacado que la ermita ya cuenta con nueva cubierta tanto su iglesia como la

de la vivienda anexa del ermitaño, pero con esto aún no finaliza su total consolidación y puesta en valor. “Hemos conseguido asegurar que el edificio no acabe desmoronándose y ahora la segunda fase será la intervención en su interior” ha dicho Palomo. El plan de conservación establecido por los técnicos contempla eliminar todos los elementos posteriores a la primera edificación, incluido el coro y el púlpito, actualmente en estado ruinoso, así como el revestimiento neoclásico de las paredes, para hacer aflorar la piedra románica. Se respetará el pequeño altar existente.

Así, la iglesia de esta ermita del Románico de Reconquista recuperará su apariencia original. “Esperamos que esto se pueda tener acabado ya para el año próximo pero no se puede garantizar porque puede ocurrir que los trabajos resulten más complicados, se encarezcan y se retrasen” comentaba el alcalde.

Por otra parte, el Ayuntamiento quiere incrementar el nivel de protección oficial del edificio. En estos momentos, es Bien de Relevancia Local y se aspira a aumentarlo a BIC (Bien de Interés Comunitario), “este nivel máximo de protección

garantizaría más la protección y ayudaría a conseguir ayudas”.

Como última fase, sería adecuar totalmente la casa de ermitaño, para lo cual el consistorio pedirá la participación popular, pidiendo que sugieran qué utilidades se le podría dar a este edificio con amplia capacidad, como pudieron observar los participantes en la pasada romería al ermitorio.

En la restauración de la ermita medieval también han intervenido las ayudas populares. Así, se han llevado a cabo diversas iniciativas para recaudar fondos de cara a contribuir a su conservación y mejora. El alcalde y el párroco Paco Vives alabaron la voluntad popular de ofrecer ayudas. De hecho, en la romería se estrenaron varios bancos para sentarse, todos ellos donaciones, uno de los cuales cumpliendo la promesa de una familia hecha en su día de regalarlo cuando la restauración de la ermita fuera una realidad.

Obras realizadas

Hasta la fecha se ha actuado en la cubierta de la iglesia y la casa, además del pavimento y la puerta de entrada de la iglesia. La labor más compleja ha sido la cubierta porque se ha retirado toda la tierra que rellenaba todo el espacio situado entre la bóveda y las tejas exteriores provocando una sobrecarga de peso y filtraciones del agua de lluvia y ahora se ha creado una cámara de aire que evita que penetre la humedad en el interior de la ermita. Se han reaprovechado las tejas que buenas condiciones, que eran un sesenta por ciento de todas y las nuevas, son similares, con apariencia de la misma época.

El pavimento de la iglesia estaba muy dañado, se han sustituido los cuadrantes rotos que eran prácticamente la mitad de todos ellos. Asimismo, se ha colocado una puerta nueva para el ermitorio que ya se había construido varios años antes.

VICENTA LLORACH PERIS: CON 100 AÑOS ES LA “TURISTA” DE MÁS EDAD DE VALLIBONA

Emili Fonollosa

El 2 de agosto de 2019 la benicarlanda Vicenta Llorach Forés cumplió cien años y un verano más, como desde hace casi 25 años, pasó unos días en Vallibona, siendo la “turista” de más edad que visita habitualmente la población.

“La hora en que nací nunca me lo dijo mi madre pero de pequeña siempre me recordaba el día que era mi cumpleaños” nos dice comenzando la conversación que tuvimos con Vicenta, sentada frente a la casa de su hija Vicentica, cerca de la iglesia de Vallibona y donde se pasa buena parte de julio y agosto. “De jovencita, el día de mi cumpleaños era un día más, consistía en trabajar con la familia y el trabajo del campo”. La alcaldesa de Benicarló Xaro Miralles le hizo

un reconocimiento en nombre del Ayuntamiento al cumplir el centenario, “vino a casa con el retratista que vive al lado de mi casa para hacerme fotos” decía remarcando que “soy nacida en Benicarló y casada en Benicarló”.

Mientras tocan las campanas del campanario de Vallibona, recuerda que “de joven, enferma nunca estuve, pero sí tenía agotamiento, sería anemia, entonces no íbamos al médico, así que yo trabajaba igual en el campo, aunque lo hacía forzada; de soltera cosechaba patatas, boniatos, melones ... hacía todas las labores del campo “. Desde que se casó, a los 29 años, se dedicó al trabajo de casa y a cuidar las hijas que fue teniendo: Pepita, de 69 años, Vicentica, de 65 años y Conchita, de 60 años. En total, tiene 8 nietos, todo chicos, el mayor ya tiene 48 años y el más joven, 27. Pese a no tener nietas, sí tiene bisnietas, tres, además de dos bisnietos.

Mientras hablamos con ella, nos contagiamos de la gran vitalidad que atesora, a pesar del centenar de años que la contemplan; habla con una simpatía y facilidad desbordantes y además, “como de todo y duermo bien, estoy bien de salud, ahora tengo dinero y salud, antes cuando era joven no tenía ni una cosa ni la otra”.

A Vallibona no había sido nunca antes que su hija Vicentica conociera a su futuro esposo José María Jovaní, que es de esta población. “Hace casi 25 años que vengo aquí, me gustó el ambiente y la gente las primeras veces que subí y siempre vuelvo, antes ni conocía el pueblo ni había oído nunca hablar de él”. “Siempre subo desde julio hasta después de la Virgen de agosto, estoy casi un mes y al irme, ya no vuelvo hasta el verano siguiente, si Dios quiere”. En Vallibona dice que charla mucho con sus amigas que hay en el pueblo o van también por vacaciones, “charlamos, nos sentamos en los bancos, pero cada vez me quedan menos amigas, se van muriendo... este invierno pasado se murieron varias de ellas. Los domingos me arreglo, me mudo y voy a misa, hacen misas muy cumplidas, me gusta mucho Vallibona”.

En Benicarló vive de forma totalmente independiente, no necesita a nadie. “Vivo sola, por la mañana me levanto, me hago la cama, lavo la ropa y voy a comprar, después preparo la comida, miro “Pasapalabra “ y de tarde, voy con las amigas de la “peña del bastón”, que somos 8 ó 10, a las 10 de la noche ya estoy en la cama “. A las amigas de la peña, cuando vuelve de Vallibona, les cuenta cómo le ha ido por Vallibona, “mientras no estoy me añoran”.

Los peores recuerdos de su vida los tiene de la guerra civil.

Conserva una gran memoria, así recuerda episodios muy concretos con todo el detalle, como cuando se preparaba para la Primera Comunión y como hacían obras en casa con lo que no podía ir a la “doctrina” porque tenía que ayudar a sus padres. También recuerda muy bien a qué pueblos vendían los productos que cultivaban en el campo, como

Tortosa y a qué precios, como las cebollas a 10 céntimos la docena. Le gustaba coser, “el día que no trabajábamos, cosíamos... en verano nos quedábamos en el campo y en invierno, estábamos en el pueblo”.

La agradable conversación con Vicenta se ve interrumpida por una llamada que recibe en su teléfono móvil y es que ella no renuncia a las nuevas tecnologías, aunque no es un móvil de alta gama y grandes prestaciones. Al terminar de atender la llamada, nos recuerda que no fue a la escuela, pero igual aprendió a leer “porque de noche iba al repaso”. Se siente muy orgullosa de haber vivido grandes avances para Benicarló, “la construcción del puerto, la estación de tren, las escuelas y la fábrica del Morrongo han sido 4 cosas muy buenas para Benicarló”.

Recuerda también que los domingos “en la sènia nos juntábamos todos los vecinitos, soltábamos un cordero con el que jugábamos como si fuera un toro, nos divertíamos mucho”. También dice que fue muy “llorona”, “mi padre me reñía: te he dicho que vinieras a las 8 y ya son las 9, como era tan tímida, me acostaba llora que llora y ya ni cenaba”. Así termina la conversación con Vicenta, un día antes de que se vaya de Vallibona y esperando verla de nuevo el verano 2010, ya con 101 años.

LA ASOCIACIÓN DE JUBILADOS: UNA ACTIVA ENTIDAD

Emili Fonollosa

La Asociación de Pensionistas y Jubilados “Santa Àgueda” de Vallibona se ha mostrado crítica con la celeridad con que se gestionan las subvenciones otorgadas por Diputació y Generalitat, ya que llegan mucho tiempo después que se hayan tenido que pagar las actividades para las que se ha concedido esa ayuda económica.

El presidente de “Santa Àgueda” Juan Fibla Sanz así nos lo decía el pasado agosto de 2019 poniendo como ejemplo que la última subvención llegó el pasado 26 de junio y era sobre lo que ya se había pagado desde la asociación antes del mes de septiembre anterior.

“Pedimos a la Generalitat y la Diputació que sean más rápidas en tramitar las ayudas a la hora de que nos llegue cada una, nos toca pagar por delante y presentar facturas para tener derecho a la ayuda, esto nos resulta complicado por lo justo que vamos económicamente, nos arriesgamos demasiado... alguna asociación de jubilados ha tenido que pedir aportaciones al banco para hacer frente a los pagos” decía Fibla.

“Se nos promete una aportación del 60 de la subvención a los 4-5 meses de haber pagado facturas pero esto o se está cumpliendo” añadía.

El presidente de la asociación vallibonense también apuesta porque haya mayor unión entre asociaciones de pensionistas de Els Ports, “lo ideal sería que se pudiera crear una entidad que abarcara a todas las de la comarca y se hiciera también una de ámbito provincial”.

La directiva actual de la asociación “Santa Àgueda” junto con Fibla está integrada por Teresa Querol Ortí, como secretaria; Carmen Calvet Marzal, tesorera; Teresa Forner Salom, que lleva asuntos generales y el vocal Eugenio Guillem Segarra.

Esta asociación fue creada el 5 de agosto del año 1997, impulsada especialmente por el entonces alcalde Wenceslao Fonollosa. El Ayuntamiento quiso destinar un local municipal a la sede de la entidad, que tuvo como primer presidente a Vicent Serret. Hace un par de años, además, el local del “antic hospital” pasó a ser municipal y el ayuntamiento acordó cederlo también para esta entidad. Este nuevo espacio, usado hasta entonces para realizar exposiciones, ahora está también dedicado a la asociación, con lo que ahora cuenta con dos ubicaciones distintas para diversificar las actividades.

Este año pasado 2019 por primera vez las fiestas vallibonenses tuvieron reina de la tercera edad, nombrada por la asociación y era precisamente Carmen Calvet y un festerio de la tercera edad, Paco Jiménez.

En el mes de agosto habitualmente es cuando más movimiento hay en la asociación ya que es un momento en que están en la población la mayoría de sus integrantes, tanto los que residen habitualmente como los que acuden en verano y épocas vacacionales. Así, en agosto se hace siempre el acostumbrado viaje anual, con el coste del autobús subvencionado por la Diputació. En este verano 2019 se acudió el 23 de agosto al Delta de l'Ebre, además, con mayor participación de lo habitual (fue necesario añadir un segundo autobús). Valderrobles, antiguas minas del Bajo Aragón, Sant Joan de Penyagolosa... han sido anteriores destinos. También en agosto se hace la comida con la que se invita a todos los asociados. En los últimos años, se ha contado

con la colaboración de la Comisión de Fiestas, con lo que la asociación, recíprocamente colabora con las fiestas en la medida de sus posibilidades. Por otra parte, a finales de año, a cada socio se les hace un obsequio navideño y se colabora con la fiesta de despedida de año o en la de Sant Antoni.

El número de socios ronda los 160, acostumbra a variar poco porque las bajas se compensan con las altas. Tan solo una veintena residen durante todo el año en Vallibona y es

que de forma permanente no llegan a 35 los que viven en el pueblo, aunque empadronados hay muchos más.

La asociación alaba las iniciativas de las instituciones públicas que se llevan a cabo en Vallibona, como puedan ser la Unitat de Respir que atende a una decena de personas, no solamente pensionistas. La colaboración con el Ayuntamiento es "perfecta" como destaca el presidente. Ser socio de esta entidad cuesta solo 15 euros al año.

15 HORES DE VINARÒS A VALLIBONA... A PEU: 53 KM.

Emili Fonollosa

L'any 2.000, el vinarossenc Juan Francisco Albella Gombau, "Sisco", es va fer el propòsit d'anar des de Vinaròs a Vallibona a peu, en un sol dia. Ho va aconseguir i tant satisfet en va quedar, que aquesta caminada de 53 quilòmetres l'ha anat repetint pràcticament tots els anys des de llavors.

Després de tres anys tot sol, durant uns anys següents el va acompanyar Pepito López Masip; es va afegir també son fill gran, després en alguna ocasió se li agregava més gent en arribar a Rossell i ara a més té com a company fixe Domingo Boti, un altre a qui també li agrada molt l'esport i que, a més, està estretament vinculat amb Vallibona. El 14 de setembre van fer la caminada 2019 que ha estat la més nombrosa, ja que a "Sisco", son fill Àlex i Domingo, se'ls van unir un fill de Domingo, David i la promesa d'aquest, Lia; total, doncs, cinc integrants.

Van sortir de Vinaròs a les 4 de la matinada i van arribar a Vallibona a les 18 h.44 minuts, quasi 15 hores després i mitja hora llarga abans de l'horari que havien previst. "Les noves incorporacions van respondre molt bé, Lia va demostrar venir de família molt esportista i quasi tirava de tots nosaltres" deia "Sisco". A Rossell van arribar, seguint com sempre el "Camí Rossell", a les 11,35 h. (11 h. 28'era l'hora prevista), allí van fer aturada a la Font de Baix. El tram fins a Vallibona, pel camí rural que comunica Rossell i Vallibona travessant en diverses ocasions el riu Cervol, es va fer més pesat perquè va sortir el sol; llavors van passar calor i les cames ja estaven "castigades" per tots els quilòmetre recorreguts. "Si fa sol va més espai, es fa més pesat, l'ideal és que estiga núvol, vas més còmode, beus menys aigua... això és com una carrera de fons". "A vegades hem estat a punt de plegar i abandonar,

però descansas, recuperes i tornes a la marxa" afegia "Sisco". Els trams més durs són els que tenen pendent, "n'hi ha que si fa sol et socarres, una vegada pel Camí de Rossell ens va agafar un aiguat impressionant, vam haver d'estar una hora aturats, però no vam abandonar".

"Tot i que anem controlant l'horari, no caminem mai com si fora una carrera i volguérem millorar temps, anem en tranquil·litat, ens parem on volem, descensem una mica, esmorzem, dinem..." continua dient. La caminada més ràpida els va costar 17 h. 14 minuts (aplegaren a les 5 i quart de la tarda). "Més d'una vegada ens toca aturar-nos per a curar els dits dels peus o previndre'ls de llagues, el que porta el ritme del grup és sempre el que tinga més símptomes de cansament, ell va dient quan cal aturar-se per descansar una mica".

Sempre organitzen la caminada a finals de maig-principis de juny o al setembre, quan fa menys calor i el dia és llarg.

Enguany, tornaran a anar de Vinaròs a Vallibona, com fan sovint tants vinarossencs que descendeixen d'aquest poble dels Ports, però amb la particularitat que aquests vinarossencs tan esportistes van a peu, i no en cotxe, tot i que "Sisco" ja té 67 anys.

NOTICIES CURTES

UN GRAN TRÀILER "ATASCA" LA CARRETERA

Emili Fonollosa

Un tráiler quedó atascado el martes 14 de julio por la mañana en la carretera de acceso a Vallibona, CV-111, dada la estrechez de este vial. El tráiler se dirigía desde la N-232 a la Sénia y al parecer el GPS marcó al conductor la ruta a través de esta carretera por la que no caben vehículos de grandes dimensiones. Desde Vallibona se puede llegar a Rossell, a través de otro vial también muy estrecho, por

donde tampoco hubiera podido circular, y de Rossell, hasta la Sénia. Fue necesario usar una grúa para retirar el tráiler. La CV-111 quedó cortada durante un buen número de horas.

UN ESTIU 2019 MOLT SEC

La falta de pluges provocà l'estiu del 2019 que en diversos indrets de l'interior de la província de Castelló es plantgejaren prendre mesures per estalviar l'aigua, com puguen ser talls intermitents del subministrament.

Els dipòsits que emmagatzemen l'aigua en cada població estaven arribant a límits preocupants, degut a la falta d'aportament d'aigua dels ullals i fonts dels que es nodreixen. Un exemple era Vallibona, on va ser necessari reduir la celebració del dia de l'aigua per tal d'estalviar. En aquest municipi, la falta d'aigua es feia molt palesa en llocs tan emblemàtics com la Font Vella, on no rajava més que un fil d'aigua i els "bassis" estaven totalment secs. També oferia un panorama "desolador" el paratge de l'antic pont de Capdevila; allí cada estiu, veïns i visitants acudeixen a banyar-se i en canvi el passat estiu s'havia reduït a un toll menut, això sí, ple de fauna de riu.

L'estiu 2018 va ser molt diferent en aquest municipi, on els cent vint litres de pluja i alguna dia una mica de pedra recollits globalment durant juliol va permetre que no hi haguera cap problema en l'abastiment d'aigua en aquesta població d'Els Ports. Aquest 2020 per sort, el panorama ha canviat, perquè a mitjans d'any s'arribava ja es portaven registrats vora 900 l/m2.

EXCÉS DE FEINA PER RETIRAR VEGETACIÓ

La brigada municipal de l'Ajuntament de Vallibona i la brigada del parc natural de la Tinença de Benifassà va tenir molta feina el passat juliol per condicionar els camins i

espais públics al voltant del casc urbà d'aquest poble, degut a l'abundant vegetació crescuda últimament.

Els quasi 900 l/m2 de pluja en el que va d'any, tot una xifra rècord, ha fet que les herbes s'hagen apoderat de camins i zones habitualment transitades. Aquesta quantitat se situa entre les més elevades de la província, pràcticament és de les primeres, juntament amb la que s'ha registrat a l'estació meteorològica de Sant Joan de Penyagolosa. "Ha crescut molta herba pertot arreu i és que ha tingut humitat de sobra" deia l'alcalde Juanjo Palomo.

NETEJA DEL MOLÍ LA TORRE

Segons publicava al seu facebook, l'Ajuntament de Canet lo Roig, s'han fet tasques de neteja al paratge del manantial de Vallibona. Després de les intenses pluges que hem tingut el darrer any, s'havien produït despreniments d'arbres i branques.

L'empresa Vaersa ha sigut l'encarregada de netejar l'accés i la brigada de la Red Natura 2000 ha intervingut de forma més acurada al tractar-se d'una microreserva.

TURISME BUSCANT LA NEU

Durant el cap de setmana següent a la gran nevada d'Els Ports produïda per la borrasca "Glòria" a Vallibona es va notar més presència de visitants, encara que no de forma significativa. On sí que hi va haver molta gent va ser pels voltants del "Pla de Santa Àgueda" i la carretera d'accés al municipi. Van abundar les famílies senceres que volien tocar la neu i jugar amb ella.

Va haver algun problema al creuament de la 232 amb la CV-111 (carretera de Vallibona), ja que els cotxes ocupaven tot l'ample del vial dificultant o impeding la circulació. Va ser necessària la intervenció de la Guàrdia Civil per a regular el trànsit. L'abundant neu va ser tot un espectacle visual per als que van anar a recollir la malea per a la festa de Sant Antoni.

CAIGUDA D'ARBRES

Un centenar de pins situats al voltants del camí rural que comunica les poblacions de Rossell i Vallibona van caure a conseqüència de la borrasca Gloria la qual cosa ha tallat

temporalment la comunicació. La retirada dels pins es va fer de forma urgent per tornar a obrir el vial, com ha comunicat l'alcalde de Vallibona Juanjo Palomo. No es descartava que en pogueren caure més amb la qual cosa es demanava precaució a l'hora de circular per aquest camí.

MODIFICAT L' HIMNE DE 1900

La parròquia de Vallibona ha decidit modificar lleugerament l'Himne a Sant Domingo de Guzmán, creat l'any 1900 per tal d'evitar la paraula "moro" que apareix en la seua lletra, qualificatiu usat de forma despectiva en moltes ocasions. Així, la frase "Nostres pares trists caïen baix del moro brau cruel..." queda des d'ara així: "Nostres pares trists caïen baix de l'home brau cruel...". El canvi es va donar a conèixer per part del sacerdot vallibonenc Paco Vives. La idea del canvi no va ser del mateix sacerdot sinó d'un feligrès, segons assegurà Vives, afegint que "d'homes braus cruels n'hi ha en tots els llocs i en totes les races". La lletra de l'himne va ser composada pel qui era a principis del segle XX pàrroc de Vallibona Mossén Blai Boix, mentre que l'autor de la música és Josep Maria Peris. Aquest canvi de "moro" per "home" ha estat estos dies motiu de comentari entre els feligresos, uns l'aproven mentre altres opinen que no s'han de modificar les lletres d'himnes. De fet, la decisió del canvi, Mossén Paco va haver de madurar-la durant un temps.

Aquest himne se sol cantar en les celebracions religioses de Vallibona, sobretot en les festes d'agost, quan l'associació cultural "Amics de Vallibona" reparteixen pergamins on figura la lletra i la partitura.

PUJADA AL TURMELL EN RECORD D'EMILIO ARNAU I JAVIER LÁZARO

Un grup de veïns de diverses poblacions, entre elles Vinaròs i Vallibona, van pujar a peu el dissabte 19 d'octubre al Turmell (13.800 m. entre pujar i baixar, sortint des del Pla de S.Àgueda) per recordar dues persones, les cendres de les quals hi estan dipositades: Emilio Arnau Vives i Javier Lázaro Ventura. Tots dos eren cunyats i van morir, un per sobtada

malaltia, l'altre per accident, en l'estret marge de temps de 4 mesos, entre finals de 2017 i principis de 2018.

DESPOBLAMENT

La reunió contra el despoblament celebrada a les antigues escoles de Vallibona dissabte 19 d'octubre va tenir nombrosos assistents.

Es comptà amb la participació de Juanjo Palomo alcalde de Vallibona, Mario de la Cooperativa la Pastora, Artur Aparici de Fòrum per la Nova Ruralitat i Montse Sorribes, directora del Col·legi Rural Agrupat Celumbres. Sorribes va considerar

l'escola rural com a pilar de la societat rural, un element clau no només per a evitar el despoblament sinó per a incentivar el repoblament.

277.155 EUROS, PRESUPUESTO 2020 DEL AYUNTAMIENTO

Fuente: MEDITERRÁNEO

El consistorio de Vallibona tiene aprobado el presupuesto para este año de forma definitiva, después de que haya finalizado el periodo de exposición pública sin haber ninguna reclamación. En concreto, las cuentas municipales previstas para el 2020 ascienden a un total de 277.155,60 euros. Del montante total, el Ayuntamiento de esta localidad, gobernado por el socialista Juan José Palomo, obtendrá cerca de 31.000 euros a través de impuestos, tanto directos como indirectos. Al mismo tiempo, del presupuesto también se desprende que 39.776 euros irán destinados a cubrir gastos de personal. Además, el consistorio dedicará 118.223,27 euros al apartado de inversiones en las cuentas.

VILAFRANCA I VALLIBONA, EN EL FÒRUM DE MUNICIPIS D'INTERIOR

L'alcaldesa de Vilafranca, Silvia Colom, al costat de l'alcalde de Vallibona, Juanjo Palomo, representaran a les comarques dels Ports i el Maestrat en el Fòrum de Municipis d'Interior. Un total de 33 alcaldes i alcaldesses de pobles dels

territoris més despoblats de la Comunitat Valenciana formen part. L'alcalde de Vilafranca ha assistit a Montanejos a la

renovació del Fòrum de Municipis, que s'emmarca dins de la Federació de Municipis i Províncies.

UNA IMATGE D'UNA VALLIBONENCA, EN UN REPORTATGE GRÀFIC AL THE GUARDIAN

El prestigiós rotatiu The Guardian publica a la seua web un reportatge gràfic amb magnífiques fotografies de Joan Alvado, una de les quals és de la recordada vallibonenca Josefa Gisbert, del Mas de Prades.

El projecte "Últim home a la Terra" del fotògraf Joan Alvado va capturar l'hivern a la Serrania Celtibèrica d'Espanya, la zona més despoblada d'Europa després de Lapònia, segons diu The Guardian. El reportatge es pregunta: Què passa quan tothom ha desaparegut?

Joan Alvado, que ha treballat molt la ruralitat, reflecteix aquest despoblament amb unes extraordinàries imatges. En una d'elles, la protagonista és Josefa, d'esquena a la càmera. Diu Alvado que va fer aquestes fotografies a l'hivern perquè volia veure els llocs quan estaven el més buits possible. "Què queda quan desapareix la població humana?" és una altra pregunta del reportatge gràfic.

Trobada de la Mancomunitat de la Taula del Sénia i el Parc Natural de la Tinença de Benifassà.

CUANDO SEAMOS VIEJOS

Carmen Mestre

Cuando seamos viejos
v el camino tengamos andado
volveremos la vista atrás
y lo iremos recordando.

Tu voz será un murmullo
de agua casi parada
y te reiré bajito
lo que ahora te gritaba.

Seremos dos compañeros,
nos haremos mucha falta,
mi corazón se entristecerá
si lejos de mí tú no andas.

Sentados en un banco de madera
las horas serán largas, muy largas
y contaremos nuestras hazañas
a quien no quiere escucharlas.

Las frías noches de invierno
interminables serán
pero el calor de tu cuerpo
el frío no sentirá.

Los recuerdos en común,
la soledad aliviarán
y nuestra vida apacible
la añoranza impregnará.

Como es ley de la vida
los hijos se alejarán,
volveremos a estar solos,
como ayer, como al final.

Tu serás aún muy feliz
la sonrisa brotará,
pero la fresca carcajada,
esa se te secará.

Y los dos nos cuidaremos,
como el más grande tesoro,
será el uno para el otro,
Más valiso que el oro.

Buscaremos el calor,
pues cada día será más frío,
y un grueso jersey de lana
te tejeré despacito.

De nada discutiremos,
ya nada importará nada,
pues esperando el final
ya nada tendrá importancia.

Lo que ahora es un castillo
nos parecerá pequeño,
pues la verdad de la muerte
borrará todo lo incierto.

Sabremos perdonar más,
La sangre no vibrará,
y las flaquezas del cuerpo
al poco aparecerán.

Tu me verás aún preciosa,
yo un galán enamorado...
la ceguera del amor
todo lo vuelve rosado.

Quizá en una mano usemos
el apoyo del cayado,
pero el más vigoroso brazo
me ofrecerás a tu lado.

Cuando seamos ya viejos
y veamos amanecer,
por seguir los dos muy juntos,
será hermoso como ayer.

Y cuando seamos viejos
más nos necesitaremos,
buscando la mutua compañía
más que los quinceañeros.

Cuando seamos más viejos
nos iremos acercando
y al revés que todo el cuerpo,
el amor irá aumentando.

Cuando seamos viejos
Y el camino tengamos andado
Volveremos la vista atrás
Y lo iremos recordando...recordando...

Dedicación:

Me permitirán que en un año tan especial. Como es la jubilación de mi esposo Juan Ramón, le dedique este poema

A mi esposo Juan Ramón

Este poema no pudimos cumplirlo pues Dios se lo llevó demasiado pronto, su voluntad se hizo Señor contra la mía.

COL·LABORACIONS

TREBALL DE RECERCA: VALLIBONA, TU NO DESAPAREIXERÀS!

Nela Pla

Aquest treball és una recopilació de totes les artesanies que hi va haver a la vila de Vallibona durant el segle XX, per saber en què treballaven, com ho feien i quins productes fabricaven. Després he fet un inventari de totes les tendes, tavernes, cooperatives, carnisseries, forns, fusteries i indústries que hi va haver en aquest petit poble, per poder conèixer on estaven, què venien, com ho portaven i com es van viure les diferents etapes del segle.

També es pot trobar explicat com es tractava el bestiar, com era la llana de Vallibona i com era la vida dels pastors. Incloent com eren els dies de sega, com s'utilitzaven les llímpies i el famós dia d'"El Batre". Per últim hi ha relatat com es transportaven els productes, a principis de segle amb matxos i els bagatges, i quan es va fer la carretera i es van poder comprar, ho feien amb els diferents camions, un dels

més emblemàtics va ser el del Tio Pere. Per finalitzar hi ha explicats diferents conceptes molt recurrents en l'època.

La recerca principal estava enfocada en fer una recopilació de les principals tendes i tavernes del poble. Per fer-ho, vam realitzar diferents entrevistes a la gent del poble que havia viscut l'època o estava familiaritzada amb algun establiment en concret. D'aquestes investigacions vam poder trobar molta informació de tendes com ca l'Hostalas, cal Llumener, casa Delfín, casa Margarita, cal Sord, ca l'Estanquereta, cal Costa, casa German o casa Arturo. Totes eren tendes senzilles i venien les coses més necessàries per al dia a dia i que eren més assequibles. Per altra banda, les tavernes més recordades són ca Xiveta, cal Sord, ca l'Antenera, casa Emilio, cal Clot, casa Cantonet, cal Garxo, la Geladeria o la Carbonera. Igual que les tendes, les tavernes eren llocs humils, on hi havia dues taules amb quatre cadires i sobretot aiguardent, vi i cacaús. També hi va haver dues cooperatives, la Lealtad i la Unió Vallibonense, on les disputes entre els

partits de dretes i d'esquerres van fer que arribada la Guerra Civil tanqués la primera d'aquestes. Uns altres negocis que també van funcionar molt bé van ser les carnisseries, com la de Losar, casa Tomàs del Cantó i casa Manolita, o els forns de pa, com el de casa Coca, el forn d'Adrián i el forn del carrer Ribas. A més a més, està explicat com funcionaven i quins eren els molins fariners, com el de la Font, del Cub, de la Torre o Batà. Els molins d'oli i de vi, que eren el de Palomo i el de Clot. Finalment està explicat el negoci al qual es dedicava la gran part de la població de Vallibona: les Carboneres.

Tot i que la investigació de tots els establiments era extensa, també em va semblar interessant explicar alguns dels artesans que hi havia al poble. Alguns eren l'esquilador, el paraire, el teixidor, el matalaper, el fuster, el ferrer, entre altres. Però com a bon poble en podíem trobar uns que únicament van existir a Vallibona, eren el fidever i "los hueveros".

La conclusió més clara que puc treure d'aquest treball, és que els vallibonencs tenien una vida molt humil, treballaven de sol a sol i del que podien. Si havien de muntar una tendeta o una taverna ho feien, el més important era poder menjar cada dia i estar amb les seves famílies, no necessitaven res més. El problema va ser que la guerra va fer molt de mal, i aquest poble no va poder fer res per a lluitar contra ella i va haver de distribuir a la seva població per diferents ciutats i pobles.

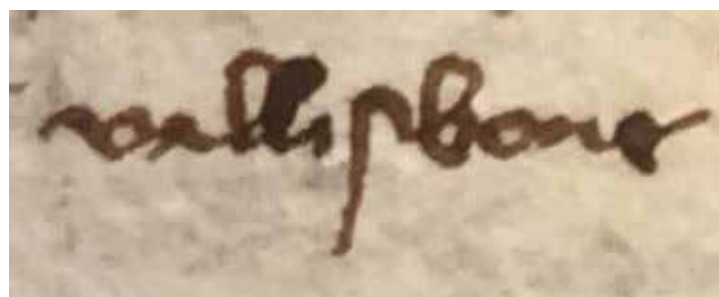
ETIMOLOGIA DEL TOPÒNIM VALLIBONA

Armand Sariñena

Pretenem fer un estudi sobre el possible origen del topònim Vallibona.

Aquest topònim està compostat per dues parts VALL i BONA. Els trobem utilitzats en tota Europa d'una forma bastant semblant.

El nom no va ser modificat durant la presència musulmana a la zona entre els segles VIII al XIII. Té la mateixa contracció

que Vallivana, citada per la Reina Violant en 1221.

Les primeres referències escrites de Vallibona les trobem:

En la Carta Pobla d'Alcanyís el 1157, en la donació d'Alfons II d'Aragó del Castell de Benifassà a l'ordre de Calatrava el 1179. En la Carta Pobla de Camaron el 1194, en la conquesta del Castell de Benifassà el 1195. Pere II concedia a l'Ordre de Calatrava el castell de Mont-roig el 1209, Carta Pobla de Mont-roig 1209 en la donació per part de Pere II de Castell de Cabres a Artal de Alagon 1210 (1).

Veiem en la documentació variacions en la forma d'escriure el topònim, Vallibon, Vallibons, Vallisbone, Vallibonam i Val i Bona, aquesta darrera forma varies vegades repetida en la sostrada de l'Església de Vallibona (2).

Iniciarem l'estudi pel substantiu VALL i seguirem per l'adjectiu femení BONA. Aquesta construcció gramatical és llatina, no utilitzada pels Celtibers, Bascos ni Àrabs.

Les arrels llatines venen del grec i el fenici que tenen un origen indo-Europeu. És l'expressió d'una població seminòmada situada al nord del mar Negre, 5000 anys AC.

Tenen una tecnologia avançada (metal·lúrgica, roda, etc...) que els permet imposar la seua llengua. La influència a la península Ibèrica va ser al voltant de l'any 650 AC.

Les arrels originals es modifiquen i s'adapten a les situacions geogràfiques singulars, conservant la majoria de vegades el significat originari en el seu camp de pensament primitiu.

El topònim VALL, Wals, Vallum, Vallus, Vallatum (3) indica una cresta de muntanya ondulada o una dificultat, un clau, una estaca, una palissada (4), un atrinxerament, un espai entre dos estacs, una muralla (5), una protecció, una seguretat, un vall difícil, ...

Es conserva aquest sentit en la llengua castellana en les paraules Valla, Vallar, Vallado, Valladar, Valladear (5) i en català "una valla". A Vallibona tenim el carrer del Vall, que ens identifica el fossar defensiu a la zona nord del poble.

L'adjectiu BONA. La seva declinació llatina Bon, Bona, Bonus, bonum, no s'ha de confondre amb l'acabament ONA, d'origen basc.

BONA és un topònim que entra en la composició final de moltes ciutats i capitals de la geografia europea, per exemple Lisboa (Portugal), Vindobona (Viena a Àustria), Bonn (Alemanya) i Rastibona, Vallibona (Espanya i França), Isobona (Itàlia).

Les implantacions acabades en llatí BONA estan en general situades segons una tipologia de terrenys, turons o dunes com Juliobona, Lillibona per raons de seguretat.

BONA pot ser la fundació d'un poble ben situat, segur, protegit, prop d'un proveïment d'aigua, riu, fonts (3).

CAMPAMENTS VALLIBONA 19

Paco Vives

Un any més, i ja en són 18, l'Esplai Sant Francesc, de Jesús, va oferir uns campaments, del 22 al 28 de juliol de 2019, a 57 xiquets i xiquetes de la Parròquia. Un espai que ha volgut ser educatiu i recreatiu a la vegada, on s'hi ha conjugat la convivència, la fe, el contacte amb la natura, la relació amb els habitants del poble, el respecte amb l'entorn i les ganes de passa-ho bé.

I també un any més, hem escollit el poble de Vallibona, a la zona esportiva "El Parralet", propietat de l'Ajuntament, per tot un conjunt d'avantatges: el lloc (Vallibona està a uns 70 kms. de Jesús), la facilitat de relació amb la gent del poble, les instal·lacions: polisportiu, piscina, lloc d'acampada (fora del poble però molt a prop del poble), facilitat de contacte amb la natura...

L'allunyament de la família, les activitats a plena natura, la convivència intensa, la proposta de joc, fantasia, de superació personal i de relació amb l'entorn són característiques que defineixen els campaments com una activitat excepcional. Els campaments sempre han estat una experiència educativa impactant i un laboratori pedagògic de primer ordre.

El tema, fil conductor, ha estat: el nostre cos. Leonardo Da Vinci deia: "El cos humà és una obra d'art". És per això que hem de saber valorar i apreciar el nostre cos. "Jo sóc jo i les meves circumstàncies", com Deia Ortega i Gasset i en aquest

jo hi entra el cos. Tot i ser un, té molts membres: les mans, els ulls, les orelles, el cor ... Amb activitats i jocs relacionats amb els membres del cos hem anat treballant i jugant aquests 7 dies. L'home està fet de manera que tot ho realitza des

del seu esperit interior i des de la seua corporeïtat, perquè l'home no és una dualitat sinó que és una totalitat i des de la seua totalitat s'expressa i es realitza amb paraules i gestos.

Una vegada més agraïm a l'Ajuntament i a la gent del poble la seua acollida i que ens hagin facilitat tant les coses. Moltes gràcies.

HISTÒRIES DEL CAMPIONAT DE GUINYOT

José Meseguer

El campionat de guinyot que se celebra cada any durant les festes d'agost a Vallibona és un dels actes més concorreguts i peculiars de les festes. Al concurs s'apunten parelles de joc d'allò més heterogènies: avis i nétes, àvies i néts, mares i fills, amics i amigues. Per sort, el guinyot és un entreteniment que al nostre poble es transmet de generació a generació, i moltes vegades són els avis els que introdueixen als néts en aquest joc.

Jo recorde de menut com els meus iaïos jugaven amb els veïns i familiars a la vora del foc. També recorde aquelles

primeres partides on era el principiant, i normalment perdia la partida i m'enfadava. Seguint la tradició, els meus pares també jugaven, i van ser ells qui ensenyaren als meus fills a jugar al guinyot, i també ells els primers contrincants. A poc a poc els xiquets anaven coneixent les normes, estratègies i tàctiques del joc.

L'agost del 2009, quan el meu fill menut tenia 7 anys, es va encabotar en participar en el campionat de guinyot; crec que

a mi em feia tant de comboi com a ell. Per aquells anys encara se celebraven les festes al vall més amunt, i després de la migdiada, acudien les parelles de guinyot i botifarra a la caseta de la comissió de festes per desafiar-se als campionats.

Podeu veure la foto d'aquell any, on José junior quasi no arribava a la taula. Però, recorde que vàrem guanyar la primera ronda. Al dia següent, els nostres rivals van ser una parella d'eixes que he anomenat heteroeogènies: Cristina Cuartiella, vallibonera de pro, i Luc, que viu a França i no coneixia jo la seua afició pel guinyot. La partida, eixe dia va tindre poca història, Cristina i Luc ens varen guanyar molt fàcilment, per a decepció meua i del meu fill. Quedàrem que nosaltres entrenaríem per tornar a jugar l'any vinent i poder guanyar-los.

Des d'aquell dia, entrenar sí que hem entrenat, i jo diria que fins i tot, hem entrenat prou. Els anys següents, el meu fill José i jo, hem tornat a fer parella al campionat de guinyot de Vallibona. I la casualitat ha fet que en 4 o 5 anys ens hem creuat en les eliminatòries del concurs amb aquesta mateixa parella: Cristina i Luc, Luc i Cristina, quin fart.... Sempre ens han guanyat ells, cap partida hem pogut amb ells. Cada any ens animàvem dient "l'any que ve segur que podrem guanyar-vos".

La història continua a l'estiu del 2019, i com no podia ser d'una altra manera, ens tornem a emparellar a les eliminatòries amb els mateixos rivals. La veritat siga dita, ens tenien la moral més que menjada. No cal dir qui va guanyar, tots ho penseu, qui si no havia de guanyar: Cristina i Luc, Luc i Cristina. Açò era massa: "fins aquí hem arribat", "no cal que ens tornem a apuntar al campionat", deia José. Un altre any, i ja en van uns quants, Cristina i Luc tornaren a guanyar el campionat de festes de Vallibona. Però, per a sorpresa nostra, la nit final de festes durant l'entrega dels trofeus als guanyadors dels diferents concursos i campionats, la parella guanyadora del campionat de guinyot, Cristina i Luc, varen regalar al meu fill el trofeu acreditatiu com a "campió moral" del campionat.

Cristina, amb unes paraules molt emotives, li digué a José,

que ell era mereixedor d'aquell trofeu pel seu bon joc durant tants anys, i que l'únic problema era la seua parella de joc. Moltes gràcies, Cristina. La vostra actuació ha demostrat que sou una parella CAMPIONA en majúscules perquè saber guanyar i estar, de vegades, no està a l'abast de tothom. A nosaltres no ens queda més que seguir participant al campionat i esperar que l'atzar en pugua creuar en alguna eliminatòria amb aquesta bona gent.

ESGLÉSIA DE VALLIBONA. ALGUNES APORTACIONS NOVES.

Jordi Fonollosa (Miki)

La cerca als arxius Parroquials, Notarials, Fotogràfics i en altres publicacions ens han permès conèixer més detalls de l'església de Vallibona. Aquest és un resum dels diferents elements recopilats els darrers anys i que podem aportar per ampliar la informació del llibre Art i Arquitectura de l'Església de l'Assumpció de Vallibona publicat el 2017 i que recopila molta informació del temple.

1. El retaule barroc de l'Església de Vallibona, 1683.

L'església de Vallibona estava decorada amb un retaule major barroc d'estil salomònic. El va construir el mestre Pedro Ebrí als voltants de 1681. Es va traslladar al poble amb la seva família ja que una obra així s'executava durant uns quants anys.

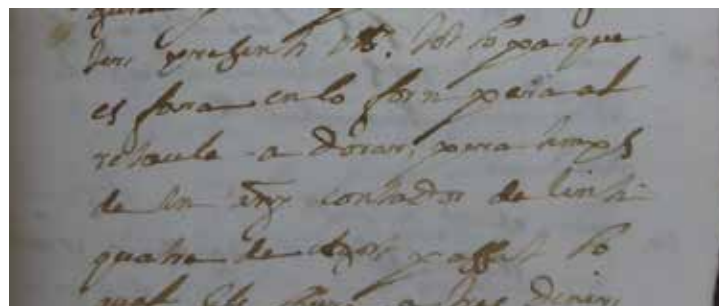
Vinculat a la família dels Muñoz va introduir l'estil Salomònic a la província de Castelló.

En 1683 Pedro Ebrí continua treballant a Vallibona y en 1684 atorga testament a la seva esposa Josefa Muñoz (1). En la defunció de Pedro Ebrí en 1685 és el seu cunyat Gabriel Muñoz Coloma qui rebé l'import de les anualitats pendents dels retaules de Catí, Castelló, Forcall i Vallibona (2).

Va construir altres retaules com els de Catí i Forcall, veure CEM 98 pàg.11.

Vallibona només disposava de camins de ferradura, per lo que deduïm que el retaule devia d'haver estat construït íntegrament al poble.

El retaule està decorat amb flors, fulles de vinya, penjolls de fruites, arcàngel, llenços pintats, etc. Trobem en els retaules columnes salomòniques, capelletes, cornises... aquests nous retaules estan carregats d'ornamentació. Es veneren les imatges iconogràfiques, reliquiaries de Sants, els Sants Patrons, etc.

En la foto podem veure un fragment de l'acta notarial de 1697 per a daurar el retaule.

El 1697 amb els guanys de la venda del pa, durant un any, es va pagar el que va costar daurar el retaule. L'acta notarial diu:

"Tot lo pa que es fara en lo forn pera al retaule a dorar, pera temps de un any contador de vintiquatre de Agost passat lo qual sels hura a tres diners la lliura sinc mesos y los demes a dos diners..." (3)

El retaule de l'església de Vallibona es va destruir el 11 d'agost de 1936 durant els episodis de la revolució previs a la Guerra Civil.

Per més informació veure el treball El retaule barroc de l'església de l'Assumpció de Vallibona. Armand Sariñena. L'esquirollet de Vallibona N°12 any 2019, pàg. 26.

(1) Testament Pedro Ebrí. BMC n°5 any 1979 -1982 pàg. 11 i CEM 98 any 2017 pàg. 11.

(2) Boletín de la Sociedad Castellonense de Cultura. Tomo XXV, año 1949, pàg. 11.

(3) AHNM, Arxiu Històric Notarial de Morella. Notari Vicent Arrufat, Signatura 877.

2. La pèrdua del retaule pintat de l'església de Vallibona. Testimoni.

La segona pèrdua coneguda és el retaule pintat després de la destrucció del anterior retaule barroc que hem descrit anteriorment.

Primer de tot agrair a mossèn Andreu Salbatella les facilitats per consultar l'arxiu parroquial en la cerca dels meus avantpassats.

L'any 2008 ja declarada BIC l'església de Vallibona, Mossèn Andreu Salbatella va tindre una idea, va voler "adecentar" la paret del retaule inexistent, però que estava suplert per unes pintures que penso quedaven ben integrades amb l'estètica del conjunt de l'església.

Estant consultat els arxius parroquials a la sagristia, una comitiva va mamprendre al mossèn davant del altar protestant perquè s'havia pintat la paret del "retaule", el mossèn argumentava que no teia cap valor artístic.... va referir-se també al recobriment de guix del segle XVIII gratant-lo amb una clau i dient que lo important eren les pedres de la primitiva església d'estil romànic tardà. Bé, un criteri molt discutible ja que cada època té la seva importància.

Esperem que cap altre mossèn faci modificacions per iniciativa pròpia sense consultar o fer intervenir als experts, que de ben segur poden aportar criteris tècnics més objectius.

Es conserven algunes fotografies com aquesta del agost de 2005.

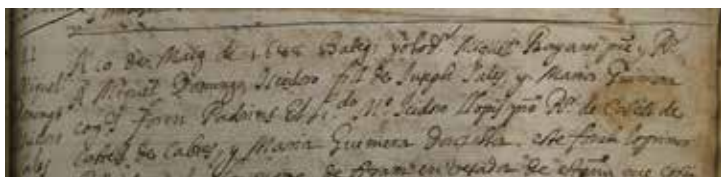

Retaule pintat Vallibona Agost 2005

3. El vessador estrenat el 1688.

En l'acta de naixement de Miquel Sales Guimerà el 10 de maig de 1688, ens fa referència de quan es va estrenar el recipient anomenat vessador, que es feia servir per tirar l'aigua en l'acte litúrgic d'administrar el sagrament del bateig. Apareix la següent anotació: "*este fore lo primer Batejat en la font nova de Aram en vesador de estany que costa 4818 \$.* Miquel Bayarri Prevere Rdo."

Font: Actes de naixement de la Parròquia de Vallibona. Ref.6160.

4. Font baptismal nova de 1695.

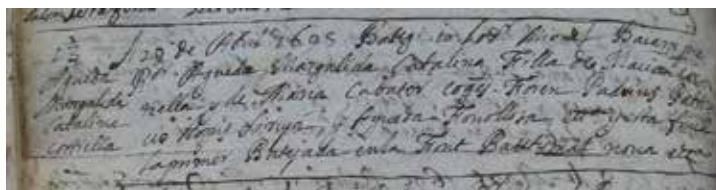
El 29 d'abril de 1695 en el Bateig d'Àgueda Margalida Catalina Cortiella, filla de Macià i Maria, el rector Miquel Baiarri escriu en l'acta "... y esta fore lo primer Batejada en la Font Baptismal nova".

Va ser època de renovació d'objectes litúrgics.

Font: Actes de naixement de la Parròquia de Vallibona. Ref.2008.

5. La Cripta de l'església de Vallibona.

El terra de l'església estava format per unes grans lloses de

fragment de l'acta de bateig.

pedra, però després de la guerra civil en l'època de mossèn Vicent Jovani Mas es van posar les rajoles hidràuliques actuals fetes a Morella.

La cripta tenia l'entrada aproximadament a uns 4 metres de l'escala del cor i baixava cap al centre de l'església, s'utilitzava per l'enterrament de clergues i altres benefactors.

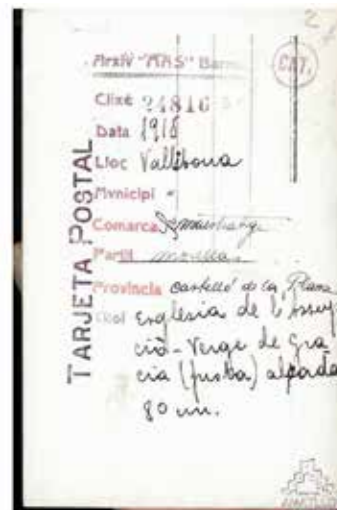
Quan es van fer les reformes, tota la runa va anar a parar al interior de la cripta i va quedar inutilitzada tapant també el seu accés. Informant: Teòfil Pitarch, 24-01-15.

6. Mare de Déu de Gràcia de Vallibona (S. XIII? – S. XX)

Juanjo Vegué

Ja fa temps que, juntament amb l'amic Jordi Fonollosa "Miki", entre altres experts i amics del poble o bé descendents del mateix, ens dediquem a investigar la història i el patrimoni de Vallibona; alguns per passió i altres, com jo, perquè ens dediquem a aquesta disciplina. Tota la meua vida he estat fent-me preguntes sobre els orígens del patrimoni religiós que podem apreciar a Vallibona, ja que al llarg de la història s'han fet reformes artístiques o, inclòs, algun conflicte bèl·lic que ha passat per la vila i ha deixat la seva empremta negativa, també, sobretot allò que s'ha pogut conservar al llarg dels temps fins aleshores.

Referint-me als elements litúrgics de què disposem al poble, està la Mare de Déu de l'Assumpció com a titular de la parròquia, i que probablement s'hagués consagrat després de la Guerra Civil Espanyola (1936-1939). El per què? S'ha descobert que la Mare de Déu de Gràcia fou la seva antecessora abans del conflicte, i se sap perquè s'ha trobat una fotografia de 1918 (1) que així ho confirma: una talla de 80 cm d'alçada que ens recorda a les verges romàniques de la Catalunya Vella (Mare de Déu de Núria, per exemple), de Castella i Lleó (Zamora, León, Àvila, etc.) i altres països d'Europa com França, Alemanya o Itàlia: "de esa misma época (año 1233)" (2). Una escultura exempta, inexpressiva, simètrica, frontal, amb ulls ametllats, amb colors plans (gràcies a les noves tecnologies, podem atribuir els colors vermell,

Verge de Gràcia Vallibona 1918

daurat i verd a les túniques de la Mare de Déu i al Nen Jesús) i fent de tron a la figura que s'acaba d'esmentar: el Messies, el qual s'atribueix com a protector del Món i amb actitud de benedicció. Ambdós personatges es presenten amb esferes a les seves mans, fent referència, amb tota probabilitat, a la Terra i a la fertilitat (poma d'Eva).

L'objectiu de les figures romàniques no és d'expressar humanitat, sinó d'ensenyar el missatge, la simbologia cristiana dels diferents personatges de la Bíblia a la gent. Malauradament, aquesta peça va desaparèixer durant el conflicte bèl·lic espanyol per excel·lència del segle XX, "el 11 de agosto de 1936 las imágenes fueron quemadas" (3), però sempre trobem documentació històrica que ens mostra com fou i l'advocació que li manifestaren les vallibonenques i vallibonencs anteriors a la Guerra Civil. Tal com esmenta mossèn Vicent Querol l'any 1928, "los fieles le tienen mucha devoción. Sobre todo se encomiendan a ella en tiempos de sequías y existe la tradición de que siempre fueron favorecidas. Se celebra su fiesta-votiva al siguiente día del Santísimo Corpus" (2).

(1) Arxiu fotogràfic, FUNDACIO INSTITUT AMATLLER ART HISPANIC. ARXIU MAS.

(2) (Querol, 1928). Llibre de Festes de Vallibona, 1998, pàgina 60. Fragment del text.

(3) (Mata, 2013). MATA, Santiago: Holocausto católico: Los mártires de la Guerra Civil, 2013.

7. La Casulla de seda i fil d'or.

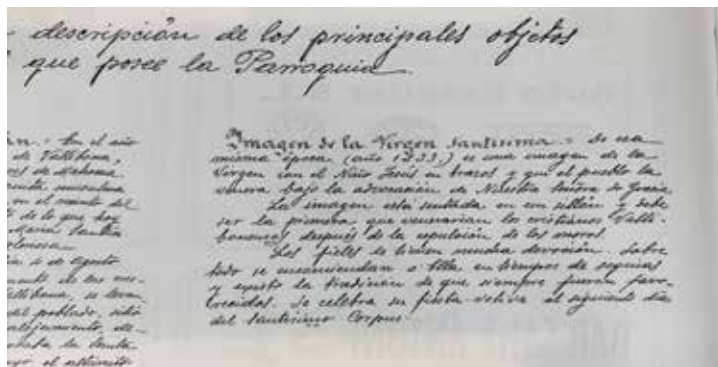
També es fa referència en l'inventari de 1928 del rector Vicent Querol d'una Casulla amb brodats de seda i or. El mossèn creu que la devien donar els frares en el moment que van haver d'abandonar el Monestir de Benifassà, ja que alguns frares van ser destinats a les parròquies com en aquesta ho va ser Fray Blay Gallo.

Font: Llibre de festes de 1998 de Vallibona, pàg. 60.

Font fotografia: Arxiu fotogràfic, FUNDACIO INSTITUT AMATLLER ART HISPANIC. ARXIU MAS

8. Els Orgues.

Tres orgues ha tingut l'església de Vallibona durant la seva història, sí ja ho dic bé tres, cercant en l'arxiu notarial de Morella trobo en l'any 1697 una acta de la construcció d'un orgue per part del mestre Feliciano Cardona nascut a Montroig (regne d'Aragó), un segle abans de la data del actual 1791 i en aquesta acta fa referència a l'orgue vell que te que ser substituït on es diu: "Item. Fore pactat que ademes de tot lo sobredit haga de entrar tota la cañuteria que sia bona del orgui vell y la que falte la aga de fer nova..."

Fragment del text de 1928 de mossèn Querol

En la foto podem veure un fragment de l'acta notarial per la construcció de l'orgue de 1697.

AHNM, Arxiu Històric Notarial de Morella. Notari Vicent Arrufat, Signatura 877.

Per a més informació podeu veure els treballs:

(1) El Órgano de Vallibona. Revista l'Esquirollet de Vallibona 2012, Armand Sariñena.

(2) Orgues i organistes a Vallibona. Revista l'Esquirollet de Vallibona 2013, Armand Sariñena.

(3) L'orgue de Vallibona de 1697. Revista l'Esquirollet de Vallibona 2017, Armand Sariñena.

(4) L'organista de Vallibona. 1692. Revista l'Esquirollet de Vallibona 2018, Armand Sariñena.

9. Els rellotges del Campanar.

Vallibona conserva dos dels rellotges que han funcionat els darrers segles. Son de titularitat municipal i situats en una antiga torre defensiva que posteriorment va ser habilitada com a campanar. L'actual està en funcionament i l'antic que va ser desmuntat es conserva parcialment muntat.

L'antic rellotge del campanar en el moment d'instal·lar el nou, es va desmuntar. Suposem que van tirar les peces del campanar avall. Va ser rescatat fa uns anys del peu de la torre del campanar on estaven totes les peces apilades, doblegades i colgades de terra.

No tenim documentació ni tampoc s'ha fet un estudi d'aquest antic rellotge però podria ser del segle XVIII, tot i que l'aparença rudimentària de la fabricació de les peces podria fer pensar que és més antic.

L'antic rellotge, tocava quarts i mitges però no tenia repetició. A l'hora tocava 4 quarts i després l'hora. El martell estava més separat i tenia un so més fort que l'actual.

Marcelino el ferrer era qui feia el manteniment i el Sereno Ramon Bened qui el posava a hora i li donava corda, calia fer-ho cada dia.

Actual rellotge (Manel Bellver)

Antic rellotge parcialment muntat (Jordi Fonollosa)

L'actual rellotge està situat sota la coberta del campanar. És un rellotge mecànic de pèndul, amb un mecanisme per tocar la campana que dona les hores amb repetició i les mitges hores. La roda d'escapament és del tipus d'àncora. Per remuntar els pesos quan aquests arriben a baix, el rellotge disposa d'un motor elèctric que el fa pujar.

Construït per Manufacturas Blasco de Roquetes, aquest rellotge es va instal·lar al voltant de l'any 1967.

PENA-ROJA DE TASTAVINS

CLAUSURA DE L'ANY DE ROGATIVA A PENA-ROJA

Paco Vives

Vallibona clausura l'any de la Rogativa 2019 a la Mare de Déu de la Font de Pena-Roja de Tastavins amb un acte molt emotiu tornant a Pena-Roja el Guió de la Mare de Déu. Des de temps immemorial els pena-rojins el dia de la Rogativa cedeixen als vallibonencs l'esmentat guió que roman a Vallibona fins el mes de setembre, quan se celebra la festa de la Mare de Déu a l'ermita.

Aquest passat estiu, a Vallibona, el guió de la Mare de Déu de la Font ha estat situat en un lloc destacat del presbiteri de l'església parroquial present en totes les celebracions, d'una manera especial la nit del 14 d'agost en el Rosari cantat on el Guió va recórrer els carrers del poble amb les finestres i els balcons engalanats. I si l'any passat es va fer en una petita representació l'Anunci solemne de la Rogativa, aquest any es representà el retaule de la Mare de Déu d'Agost, acabant amb un Rosari cantat pels carrers del poble amb els seus balcons i finestres engalanats. Presidia el Rosari la imatge de la Dormició de la Mare de Déu o del Llit com diuen a València i juntament amb el pendó de l'Assumpció, reproducció d'una pintura de Juan de Juanes, també hi era el Guió de la Mare de Déu de la Font.

Arribat el setembre el guió es torna a Pena-Roja. Sempre s'havia fet d'una manera senzilla, un representant de l'Ajuntament era l'encarregat de portar-ho a terme. Però aquest any ha estat diferent, aprofitant que el diumenge 15 de setembre és la festa del "Julibeu" i la gent de Pena-Roja baixa a l'ermita, es va escollir aquest dia pel retorn del Guió i un grup molt significatiu de vallibonencs-ques han volgut acompanyar al portador del Guió.

Amb les autoritats locals, comarcals, provincials i regionals que es van voler unir a l'acte, els penarrojins i vallibonencs ens concentrarem al magnífic claustre de l'ermita de "dalt", d'estil gòtic - mudéjar. Allí es cantà el cant de Rogativa:

**"Santo Dios! Santo Fuerte! Santo inmortal! Líbranos,
Señor, de todo mal.**

**Santa Maria, Santa Madre de Dios, Virgen de la Fuente
rogad por nos!"**

El guió el portava la dona més gran de la Rogativa, Lúcia Llopis Vives, de 94 ans. Tots junts cantant els Sospirs de la

Mare de Déu, després de donar una volta per l'entorn de l'ermita i passar per davant dels "brols" d'aigua de la font, entrarem amb tota solemnitat a l'ermita "de baix", d'estil barroc, amb el cant d'entrada de la Missa solemne que es celebrà a continuació. A destacar els cants molt bonics i molt ben cantats pel cor de Pena-Roja que solemnitzaren la celebració.

Tota festa comporta una bona taula. Amb una fideuada, organitzada per l'Associació Cultural, hi hagué un dinar de germanor. Per la tarda el grup de guitarres de Morella ens van delectar al recinte del claustre amb un concert de guitarres que va entusiasmar a tot el públic assistent. No hi van faltar les jotes cantades per penarrojins. Una jornada festiva complerta i molt bonica. Una vegada més, Pena-Roja, moltes gràcies!

EL ROSARI DELS FANALETES I LA ROGATIVA

Ho recordo ben bé, era una tarda de festes del 1984, any de Rogativa, l'any que es va representar per primera vegada l'obra de teatre: "Pena-Roja i Vallibona pobles germans". Acabava d'arribar a Vallibona, però no vaig poder entrar a casa perquè a la Central s'estaven fent les "joies". Vaig deixar el cotxe i em vaig unir a un grup de gent. En mig de la conversa, una senyora em va dir: Paco, tenim el guió de la Mare de Déu de la Font a l'Església, no creus que li hauríem de fer una novena? Li vaig contestar que els capellans que baixaven de Morella no podrien baixar tots els dies, però si que podríem fer una nit el Rosari pels carrers com es feia antigament a les Festes d'Octubre. Posàrem fil a l'agulla, els cantors i músics assajaren, es buscaren farolets ... Fou tot un èxit. Així va començar, i a partir d'aquell any s'ha fet tots els anys, el Rosari que podríem dir de la època "moderna", perquè aquest Rosari a Vallibona ja es feia des de temps immemorial i es va deixar de fer, com tantes festes i costums, quan va començar l'emigració.

Aquest any passat 2019, any de Rogativa, es va celebrar d'una manera extraordinària. Si en les festes de l'any passat després del Rosari es va fer l'Anunci solemne de la Rogativa

amb una representació teatral, aquest any, com a cloenda de l'any de Rogativa, i com a preparació i organització del Rosari, es va representar el Retaule de la Mare de Déu d'Agost, o la Dormició i Assumpció de Maria al cel, amb un guió propi, inspirat en el Llibre **"Lo que Maria guardava en el seu cor"**, de José Luis Martín Descalzo.

Vam voler que tot fos vallibonenc: Maria, els apòstols, les

xiquetes i xiquets, el cor de cantors i cantores eren tots de Vallibona o descendents de Vallibona. Els cants, els sabia i cantava tot el poble, i és per això que no hi havia espectadors, tots érem actors.

L'apòstol Joan, després de recordar lo que li digué Jesús: "Aquí tens la teua Mare", va explicar que moltes tardes acudia un grup de xiquets i xiquetes *-en aquesta ocasió dames i festers infantils de les festes-* a casa seua i que tenien un agradable diàleg amb Maria. Ells i elles li feien preguntes i Maria els obria el seu cor.

La última pregunta que li feren va ser: "I ara que no tens a Jesús, com et sents? I dels seus llavis va brotar aquesta pregària:

"Jesús, Fill del meu cor, no tardis molt. Vine prompte a buscar-me.

Què he de fer aquí a la terra, si to no hi ets? Em moro de nostàlgia,

et desitjo molt. Vine, Fill meu, vine prompte a buscar-me.

El cel va escoltar la seua pregària i li contestà amb una cançó a la Mare. Ella va entendre que ben aviat el seu Fill vindria a buscar-la i això ho va fer saber a Joan: Joan, fill meu, ja ha arribat l'hora! No us deixaré sols! Des del cel estaré sempre pendent de tots vatsos.

Mare, digué Joan: deixeu que cride als apòstols que estant per tot el món, complint l'encàrrec del Senyor: "Aneu per tot el món. Anuncieu l'Evangeli a tota criatura. Els apòstols, *(en*

aquesta ocasió van ser els que van fer de nuvis a Pena-Roja i altres completant els dotze), estaven situats per tots els altars laterals de l'Església, representant el món conegut. Foren cridats d'un en un i tots acudiren al costat de Maria cantant el "Padre nuestro", un cant propi de Vallibona.

Després es va fer silenci... Maria no va tornar a parlar... Vivía sense viure en el món... I esperava ... *(S'anaven apagant els llums de l'Església, sols va quedar encesa de llum la imatge de l'Assumpció que presideix l'altar)*. I un dia, sense fer soroll ens va deixar de la mateixa manera que s'apaga el foc d'una flama... Ara està amb el seu Fill al cel i al món sols resta l'olor de la seua tendresa ... Mentre el cor de cantors i cantores entonaren el cant: Eres mas bella, Maria.

Maria ha estat assumpta al cel però ens ha deixat la imatge de la seua Dormició o la imatge del Llit, com diuen a València. I començà el Sant Rosari cantat pels carrers del poble amb les finestres i balcons engalanats. La imatge la portaren els apòstols que l'entraren a l'Església enlairada amb les puntes dels dits en mig del fort aplaudiment del públic assistent

que omplia de gom a gom el Temple. Amb el cant de l'Ave, Maria! I la veneració de la imatge finalitzà aquesta viscuda celebració.

Després, l'Associació Amics de Vallibona atorgà el Guardó "Mare de Déu d'Agost" a la façana més ben engalanada de tot el recorregut i repartí també una bossa de "xuxes" entre els xiquets-tes que portaven el farolet que durant el dia havien treballat en melons de moro que l'Associació havia repartit.

ROGATIVA "VIRTUAL" A LA MARE DE DÉU DE LA FONT PEL CORONAVIRUS

Encara ressonen a les roques del Masmut els ecos de "Visca la Mare de Déu de la Font", "Visca Pena-Roja", "Visca Vallibona", que llançaren a l'aire els alcaldes de Pena-Roja i Vallibona en la última de les Rogatives, en el moment de l'encontre dels dos pobles i els forts aplaudiments de tota la gent que omplia de gom a gom el Pont Xafat ...

Encara recordem el pelegrinar cap a l'Ermida, meta de la nostra Rogativa, per donar gràcies a la Mare de Déu i complir el vot que feren els nostres avantpassats

Encara no ens hem recuperat del cansament després de les set hores de pelegrinar per serres i barrancs amb sol, pluja, vent i pedra ...

Encara els cors dels nuvis i núvies estan vibrant d'emocions que mai no oblidaran ...

Encara estem sentint les converses dels dos pobles en d'aquell multitudinari sopar de germanor ...

I de sobte ens cau al damunt aquesta Pandèmia del Coronavirus

que ens fa recordar aquell any 1348 quan la Pesta Negra va deixar Vallibona desolada i com diu Desideri: "Sense dones va quedar Vallibona ... i despoblada hagués quedat, si un dia, el Sr. Alcalde no hagués decidit buscar-ne solució ..."

La Rogativa de l'any 2019 va ser una gran festa d'agraïment i de germanor que mai no oblidarem, mai, però potser que en mig d'aquell ambient festiu, encara que l'obra de teatre de Desideri: "Pena-Roja i Vallibona, Pobles Germans" ens ho recorda, no ens adonàvem plenament d'allò que va passar i que havia motivat aquesta Rogativa. És ara, enmig d'aquest sofriment i mort, quan li podem donar tota la importància que té aquesta Rogativa cada set anys.

Aprofitant l'avinentesa, es va fer en plena pandèmia un record de la rogativa, sense moure'ns de casa, tal com demanaven les nostres autoritats, però sí amb el cor posat a l'Ermida de la Mare de Déu de la Font per demanar-li una altra vegada la seua protecció.

FOTOS DIVERSES

GENT DEL POBLE

FOTOS DE L'AGOST DE 2019 - MÉS FOTOS I TAMBÉ VIDEOS A WWW.VALLIBONA.NET

